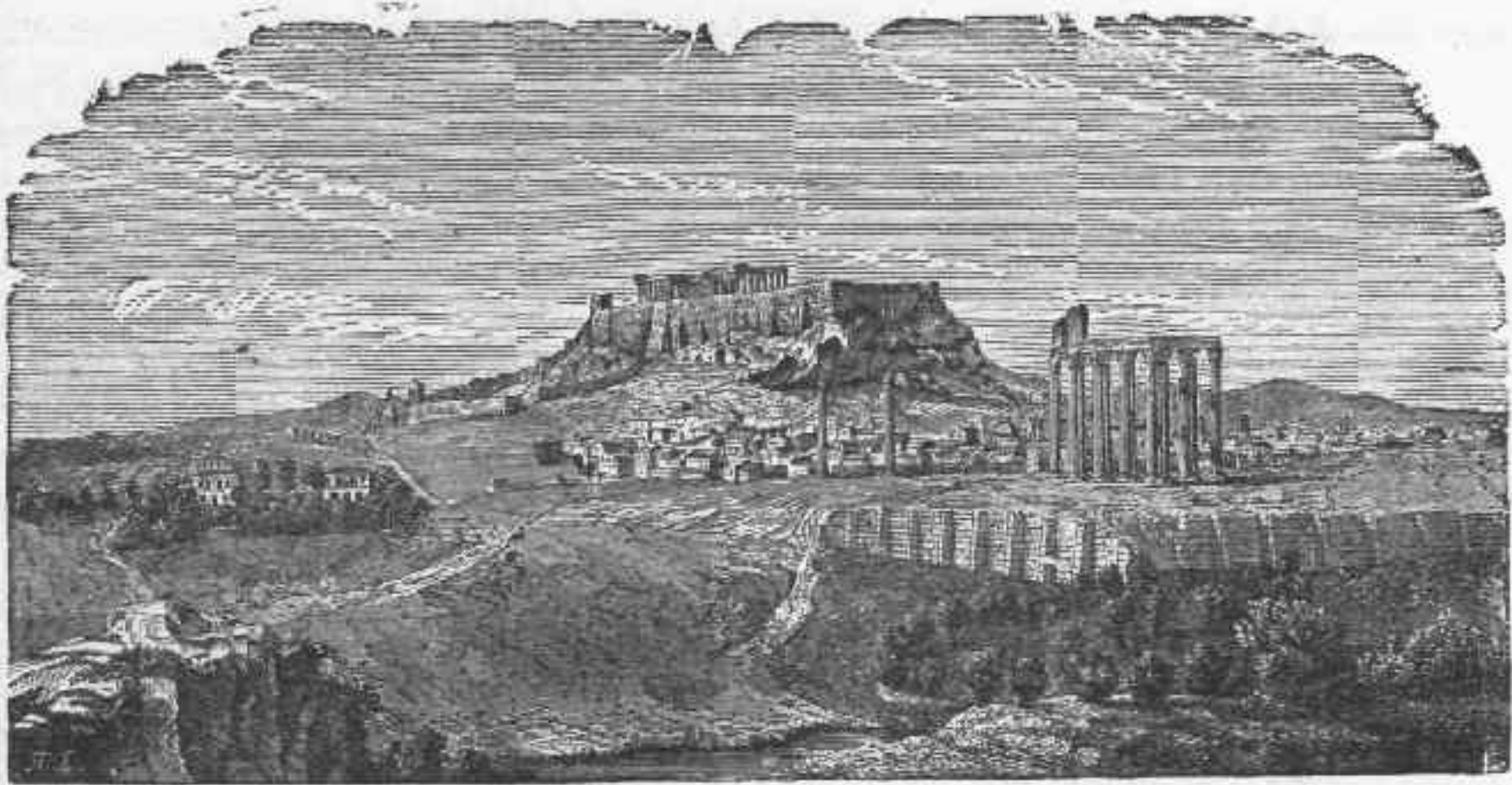

ΠΑΝΔΩΡΑ

15 ΙΟΥΝΙΟΥ, 1862.

ΤΟΜΟΣ ΙΓ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 294.

Ο ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΜΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

ΤΟΥ Κ. Ι. ΒΟΥΤΣΙΝΑ

έν έτει 1862.

Αναβληθέντος του κατά πάσαν 25 Μαρτίου εν τῷ Ὀθωνεῖῳ Πανεπιστημίῳ τελουμένου καὶ τῶν ὑπὸ τοῦ φίλου τῶν γραμμάτων Κ. Ἰω. Βουτσίνα ἀναγεωθέντος ποιητικοῦ διαγωνισμοῦ, ἀφ' οὗ ὁ τοῦ Κ. Ράλλη ἀτετέθη εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, ἡ τελετὴ τῆς βραβεύσεως ἐγένετο τῇ 28 Μαΐου. Εἰσηγητὴς κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐξελέγη ὁ τῆς Ἀρχαιολογίας Καθηγητὴς Κος Ἀ. Ρ. Ραγκαβῆς, τέρψας, κατὰ τὸ σύνθημα τὸ πολυπληθὲς ἀκροατήριον. Ἀπερεμήθη δὲ τὸ γέρας καθ' ὁμοφώνον τῶν ἀγωνοδικῶν κρίσιν εἰς τὸ ποίημα ΣΟΚΡΑΤΗΣ καὶ ἈΡΙΣΤΟΦΑΝΗΣ, καὶ ἀποσφραγισθέντος τοῦ ἐπισυνημμένου δελτίου, ἀνιγνύσθη τὸ ὄνομα τοῦ ποιήσαντος καὶ βραβευθέντος Κου Ἀλεξάνδρου Βυζαντίου.

Ἴδου ἡ ἐκθεσις τοῦ Εἰσηγητοῦ.

Νέον, ὡς γνωστὸν, συνέστητε διαγωνισμὸν ὃ ἐν Ὀδησσῷ φιλογενέστατος Κ. Βουτσίνας, καὶ ἡ κατ' ἐντολήν τῆς Ἀκαδημαϊκῆς συγκλήτου τὴν ἐπ' αὐτοῦ κρίσιν ἐν τῷ πρώτῳ τοῦτω ἔτει ἀναλαβοῦσα ἐπιτροπὴ, ἀνέθετό μοι τὴν περὶ τοῦ ἀποτελέσματος αὐτοῦ ἐκθεσιν.

Δὲν ἔτυχε πάντοτε ὁμοφώνου ἐπιδοκιμασίας ἡ ἰδέα τοῦ ποιητικοῦ διαγωνισμοῦ, ἀλλ' ὑπῆρξαν καὶ οἱ ἀμφισβητήσαντες αὐτῆς τὸ ὠφέλιμον καὶ τὸ τελεσφόρον. Πρὸς τί ἡ καλλιέργεια αὕτη προτερήματος οὐδόλως συντελοῦντος εἰς τὴν εὐημερίαν τῆς κοινωνίας, ἡ ἐμφύχωσις ματαιοσκόλου ἀγῶνος, εἰς οὐδὲν ἀφορῶντος θετικὴν καὶ βιοποριστικὴν; ἄλλως τε ἀρκεῖ διαγωνισμὸς, καὶ ἀρκεῖ χρηματικὴ ἀμοιβὴ ὅπως ἀναδείξῃ ἀληθῆ ποιητὴν; Τοιαῦτα καὶ τούτοις ὅμοια πολλοὶ πολλάκις εἶπον, οἱ μὲν κακίζοντες, οἱ δὲ καὶ εἰρωνευόμενοι. Ἀλλὰ τοῦ Κ. Βουτσίνα ἡ ὑπὸ θερμοῦ πατριωτισμοῦ ὁδηγουμένη κρίσις ἐσχόπευσεν ὑψηλότερον καὶ εὐθύτερον. Δὲν τρέφει τὴν κοινωνίαν ἡ ποίησις, οὐδὲ βῶννυσι τὰς ὕλικας δυνάμεις αὐτῆς; διεγείρει ὅμως τὸ πνεῦμα καὶ πτεροῖ τὸν ἐνθουσιασμόν. Ἄν ἀποσπᾷ ἀπὸ τῆς γῆς, ἐξ ἧς βλαστάνει τὸ χρήσιμον, ἀλλ' αἰωρεῖ πρὸς τὸν οὐρανόν, ὅθεν ἀπορρέει τὸ καλὸν καὶ τὸ ὑψηλόν. Ἡ ἐνασχόλησις πρὸς χρησιμοποίησιν τῆς ὕλης εἶναι ἀναγκαῖον καθήκον, ἡ δ' ἀνάτασις τῆς διανοίας εἶναι εὐγενὲς δικαίωμα τοῦ ἀνθρώπου. Ἄν ἰδρῶντες κύπτωμεν τὸ μέτωπον ἐπὶ τῆς αὐλακος ἐξ ἧς πορίζομεθα τὴν τροφήν, ἀλλ' ἀνατείνομεν τὸ βλέμμα καὶ πρὸς τὸν ἀστερόεντα οὐρανόν, καὶ ἐκ τῆς μεγαλοπρεποῦς θεᾶς αὐτοῦ αἰτλοῦμεν παρηγορίαν. Τὰ Ὀλύμπια καὶ τὰ Παναθήναια δὲν ἔφερον αἶτον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ τῇ

ἔφερον δόξαν. Ἄλλως τε δὲ οὐδ' οἱ τὴν ὠφέλειαν ὡς μόνην τῶν κοινωνιῶν. Πολιοῦχον λατρεύοντες, δικαιοῦνται νὰ ἐξορίζωσιν αὐτῶν τὴν ποίησιν. Ἡ Μοῦσα τέρπει τὴν ψυχὴν καὶ τὴν ἐξευγενίζει· ὅσῳ δ' αὕτη εὐγενεστέρα, τόσῳ προσφρεστέρα εἰς κατόρθωσιν ἔργων μεγάλων καὶ δυσχερῶν. Καὶ τῶν ἐθνῶν ὁμοίως ἡ δύναμις εὐρύνεται μετὰ τῆς διανοίας.

Ἡ ποίησις, εἶπον προσέτι, εἶναι δῶρον θεόδοτον, εἶναι ἔμφυτος εἰς σκευὴ τινὰ ἐκλογῆς, ὡς τὸ ἄρωμα εἰς τὸ ἄνθος, ὡς ὁ τόνος εἰς τὴν κιθάραν. Τὴν ἔμπνευσιν δὲν ἐκκαίει ὁ διαγωνισμὸς καὶ τὸ ἄθλον. Τοῦτο εἶναι ἀναμφισβήτητον. Ἀλλ' εἰς τὴν ἔρημον τὸ ἄνθος μαραίνεται μάτην ἐξατμιζόμενον, καὶ ἡ κιθάρα σιγᾷ ὅταν δὲν ὑπάρχῃ ὁ κρούσων αὐτήν. Ἐν κοινωνίᾳ ἄρτι ἐξ ἐρειπίων ἀνακυψάσῃ, ὑπὸ τὸ κράτος δικτελούς τῶν βιωτικῶν ἀναγκῶν, καὶ σχολῆς καὶ ἀνέσεως, ἔστω καὶ ἀγωγῆς, στερουμένη ὅπως προσέχῃ πολὺ εἰς τὰ καθαρὰ προϊόντα τῆς διανοίας, ὁ διαγωνισμὸς προκαλεῖ τεχνητὴν καὶ τινὰ ἄμιλλαν, καὶ ἀναπληροῖ κατὰ μέρος τὸ ἀλλաχοῦ ἐνδιαφερόμενον καὶ δικάζον κοινόν. Ἄν λοιπὸν παρ' ἄλλοις ἔθνεσι, παρ' οἷς ἡ διάνοια παντοίας εὐρίσκει πρὸς ἀνάπτυξιν περιστάσεις, οἱ τοιοῦτοι διαγωνισμοὶ ὡς λίαν ὠφέλιμοι πολλαπλασιάζωνται, πρέπει ν' ἀναγνωρίσωμεν ὅτι πατριωτικώτατα ἐνεπνεύσθη ὁ Κ. Βουτσινᾶς, ἐκτείνας φιλοτίμως τὸ ἔδαφος ἐφ' οὗ τὰ σπέρματα τῆς μεγαλοφυΐας δύνανται νὰ εὐρωσιν ἀφορμὴν πρὸς βλάστησιν, καὶ εὐρύνας τὸ στάδιον εἰς ὃ θέλουσι κατέρχεσθαι καὶ ἀποπειρασθαι τῶν ἰδίων δυνάμεων οἱ ἑαυτοὺς ἀγνοοῦντες καὶ κατὰ τὰ πρῶτα αὐτῶν πτερυγίσματα διστάζοντες ποιηταί.

Ἐπειδὴ δ' ὁ διαγωνισμὸς οὗτος πρῶτον ἤδη δικάζεται, σκόπιμον νομίζομεν νὰ δηλώσωμεν τοῖς μέλλουσι ν' ἀποδύωνται εἰς αὐτὸν, ὅτι βαίνει ἐπὶ τῶν αὐτῶν ὅρων, καὶ διεξάγεται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὡς καὶ οἱ μέχρι τοῦδε· ὅτι δηλαδή οἱ ποιηταί, πέμποντες τὰ ἔργα αὐτῶν, οὐχὶ βραχύτερα τῶν 500 στίχων, ἀνώνυμα δὲ, καὶ περιέχοντα ἰδίως ἐσφραγισμένα αὐτῶν τὰ ὀνόματα, ἀνατιθέασιν τὴν τύχην αὐτῶν εἰς δικαστὰς οἵτινες, ὑπὸ τῆς Ἀκαδημικῆς συγκλήτου ἐκάστοτε ἐκλεγόμενοι, ἀγνοοῦσι τίς ὁ γράψας, καὶ ἐπομένως πάσης, καὶ ἄλλως τοῦ δικαστικοῦ αὐτῶν χαρακτῆρος ἀναξίως αἰτιάσεως ἐπὶ φιλοπροσωπία ἀπηλλαγμένοι, φέρουσι κατὰ πεποιθήσιν ψῆφον μέλαιναν ἢ λευκὴν, καὶ ἡ ψῆφός των εἶναι κυρία δι' ἐκείνους οἵτινες, γινώσκοντες τοῦτο, οἰκειοθελῶς εἰς αὐτὴν ὑπεβλήθησαν.

Ἐνδεκα εἰσὶ τὰ εἰς τὸν διαγωνισμὸν τοῦτον παρουσιασθέντα ποιήματα, ἐν διδακτικόν, τρία δὲ δραματικά, ἓν λυρικόν, καὶ ἑξὶ διηγηματικά. Ἐκ τούτων ἐπαρκὲς φρονεῖ ἡ ἐπιτροπὴ νὰ ἐνδιατρίψῃ εἰς τὰ δοκιμώτε-
ρα μόνον, τούτων τὴν ἀνάλυσιν καὶ τὴν προσάλληλον

ἐκτιθεμένη ἐκτίμησιν. Ἐπὶ δὲ τῶν λοιπῶν, τῶν ἐντελῶς ἀπολειπομένων εἰς τὴν ποιητικὴν ταύτην σταδιοδρομίαν, καὶ πολὺ ἀπεχόντων τοῦ τέρματος, θέλει ἀρκεσθῇ εἰς γενικὰς τινὰς καὶ περιληπτικὰς θεωρίας.

Ἡ πρώτη ἦν ἀποτείνομεν τοῖς ἀποδοκιμαζομένοις ποιηταῖς, καὶ ἥτις καὶ τισι τῶν ἐπιδοκιμαζομένων δύναται ἐνίοτε νὰ μὴ εἶναι ἐντελῶς περιττὴ, εἶναι ἡ ἀφορῶσα τὴν γλῶσσαν. Ὁ ποιητὴς εἶναι τῆς γλώσσης ὁ ἀνώτατος καλλιτέχνης· ταύτης συνδυάζει τὰς χάριτας καὶ τὰς ἀρετάς, ταύτης συλλέγων τὰ ἄνθη καὶ τοὺς ἀδάμαντας, πλέκει στεφάνους οὓς ἐπαγγέλλεται ἀμαράντους. Πρέπει ἐπομένως νὰ εἶναι μεμνημένος τὰ βαθύτατα αὐτῆς μυστήρια, καὶ ἐξωκειωμένος πρὸς πάσας αὐτῆς τὰς λεπτότητας. Ἡ γλῶσσα δὲν εἶναι ἡ ποίησις, ἀλλ' εἶναι τὸ ὄργανον τῆς ποιήσεως. Καὶ ἡ μουσικὴ εἶναι οὐράνιον ἐξ ἔμπνεύσεως δῶρον· ἀλλ' ὁ μουσικὸς πρέπει πρὸ παντὸς νὰ γνωρίζῃ τὸ ὄργανον ὃ διαχειρίζεται. Ἡ ἐπὶ τοῦ διαγωνισμοῦ ἐπιτροπὴ ἐκήρυξεν ἄλλοτε ὅτι ἀποκρούει τὰ μὴ εἰς καθαρεύουσαν γλῶσσαν γεγραμμένα ποιήματα, οὐχὶ ὡς προγράφουσα τὴν δημώδη ποίησιν, ἢ ὡς ἀγνοοῦσα τ' αὐτοφυῆ ἐκεῖνα τῆς ὀρεινῆς Μούσης ἀριστουργήματα, ἢ ὡς ἀποδοκιμάζουσα τὰς ἐνίοτε ἐπιτυχεστάτας αὐτῶν μιμήσεις, ὡς μὴ ἐνθυμουμένη τέλος ὅτι καὶ παρ' ἄλλοις ἔθνεσιν ἐβλάστησαν πολλάκις ἐκ τῆς χυδαίας γλώσσης ἐρατεινὰ ἀνθύλλια, ἀλλὰ διότι, εἰς τὴν ἀκαλλιέργητον γλῶσσαν τοῦ ὅχλου παρετηρήθη ὅτι πολλοὶ κατέφευγον ἐξ ἀδυναμίας καὶ οὐχὶ ἐκ δυνάμεως, ὑπ' αὐτῆς τὸν ἄμωρον τρίβωνα πάντα τὰ ῥάκη τῆς ἀμαθείας των θέλοντες νὰ καλύψωσι. Προσέτι δ' ἐθεωρήθη δίκαιον, εἰς τὸν τῆς διαπλάσεως ἀγῶνα ὅν ὑφίσταται σήμερον ἡ γλῶσσα, νὰ μὴ μείνῃ ἀσυντελής καὶ ἡ μεγάλη τῆς ποιήσεως δύναμις, ἀλλὰ νὰ ἐπανεργήσῃ καὶ αὐτὴ ὑψούσα καὶ ἐξευγενίζουσα. Καὶ ἡμεῖς μὲν δὲν ἐπιμένομεν εἰς τὴν τότε ἀπόφασιν τῆς ἐπιτροπῆς, καὶ τοὶ ἐκτιμῶντες τοὺς λόγους οἵτινες αὐτὴν ὑπηγόρευσαν· ἀλλ' οἷός ἐστιν ὅτι καὶ ὁ τόμος εἰς ὃν ὁ ποιητὴς ἐντείνει τὴν λύραν του, εἴτε ἡ Ἰπᾶτη εἴτε ἡ Νήτη, εἴτε ὁ σοφώτατος τῆς γλώσσης σχηματισμὸς εἴτε ὁ δημωδέστατος, πρέπει νὰ εἶναι κατὰ τὸν τόνον ἐκεῖνον ἐντελής ἡ γλῶσσα καὶ ἄμεμπτος, τὸ ἄκρον ἄκρον τῆς καλλιτελείας, ἡ λέξις νὰ εἶναι ἀκριβής, κυρία, ἐντονος καὶ ἀρμονικὴ, ἡ φράσις πᾶσα στίλβουσα ἐκ καλλωνῶν ἀπροσδοκῆτων, πᾶσα ἐντέχνως συνηρμολογημένη, χωρὶς ἡ τέχνη νὰ διαφαίνεται. Ὁ δὲ περὶ τὴν πλοκὴν τοῦ λόγου ἀδέξιος, καὶ περὶ αὐτοὺς τοὺς κανόνας χωλαίνων, ἀξιῶν δὲ ὡς ποιητὴς νὰ ἐπιδειχθῇ, ἐπιχειρεῖ οὐχ' ἥττον ἄτοπα τοῦ χωλοῦ, θέλοντος νὰ διαπρέψῃ ἐν χορευταῖς, τοῦ τυφλοῦ, ὅστις ἐπαγγέλλεται τὸν ζωγράφον.

Ἐτέρα δὲ παρατήρησις, πολλοῖς τῶν ὑποβαλλόν-

των ποιήματα λυσιτελής, είναι ὅτι καὶ ἡ στιχουργία ἔχει ἀναγκάσιους τινὰς κανόνας, οὓς οἱ στιχουργοὶ καλὸν εἶναι νὰ μὴν ἀγνοῶσιν, οὐ μόνον, ὡς εἰς ἕνα τῶν ἐν τῷ παρόντι διαγωνισμῷ παρουσιασθέντων συμβαίνει, εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ μεταπίπτωσιν ἐν ἀθωότητι, καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ συμβαίνοντος, ἀπὸ ἱαμβίων, φέρ' εἰπεῖν, εἰς τροχαίους, ἀλλ' οὐδ' οὕτως ὥστε νὰ κατασκευάζωσι στίχους ἀρρυθμούς, νὰ πλέκωσι μέτρα ἄμετρα, καὶ νὰ ζευγνύωσιν ὁμοιοκαταληξίας χωλὰς καὶ βεβιασμένας. Ρυθμὸς καὶ ὁμοιοκαταληξία εἰσὶ κοσμήματα, τὸ δὲ κόσμημα ἀσχημίζει ὅταν ἀκόσμως φέρηται. Καὶ ἐν γένει δ' ἡ στιχουργία εἶναι ἐπιτήδευσις, ἡ δὲ ἐπιτήδευσις εἶναι γαλοῖα ἄνευ ἐπιτηδειότητος. Στίχοι μέτριοι εἰσὶ χεῖρονες τοῦ χείρονος πεζοῦ λόγου. Ἄν ταῦτα λέγοντες ἐξεγείρωμεν εἰς βαθύτεραν τῆς τέχνης σπουδὴν τοὺς ἐπιδεκτικούς τελειοποιήσεως, ἢ ἂν ἀποθακρύνωμεν τοὺς μὴ ὑπὸ τῆς φύσεως χρισθέντας ποιητάς, νομίζομεν ὅτι καὶ αὐτοὺς καὶ τὴν φιλολογίαν ὑπηρετοῦμεν.

Ἀλλ' ἡ γλῶσσα καὶ ἡ στιχουργία εἰσὶ τὸ ἔνδυμα μόνον· καὶ ἂν τούτου πρέπη νὰ ἐπιμελώμεθα τὴν εὐπρέπειαν, πολλῷ μᾶλλον πρέπει ν' ἀφορώμεν εἰς τὴν ἐσωτερικὰς ιδιότητας τῆς ποιήσεως, ὣν πρωτίστη εἶναι ἡ ἔμπνευσις. Αὕτη εἶναι αὐτὴ τῆς ποιήσεως ἡ ψυχὴ, ἡ ἀκτὶς ἥτις πληροὶ καὶ θερμαίνει τὴν καρδίαν τοῦ μουσολήπτου, καὶ ἀντανάκλωσα εἰς τὴν διάνοιαν αὐτοῦ καθαρωτέραν καὶ εὐγενεστέραν τὴν πλάσιν, τῷ ἀποκαλύπτει νέων καὶ ἰδανικῶν κόσμων ἐπόψεις. Ἡ ἔμπνευσις εἶν' ἐπιφοίτησις πνεύματος οὐρανίου, οὐδὲ κατὰ βούλησιν ἀποκτᾶται, διὸ καὶ παρ' οὐδενὸς δύναται ἐπεικῶς ν' ἀπαιτῆται· ἀλλ' ὅπως ἀφυῆς πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ὁ μὴ δυνάμενος νὰ συναισθανθῇ τὴν ἀπουσίαν αὐτῆς. Ὅστις πρὶν ἢ καταβῇ εἰς τὸν Μουσῶν τὸν ἀγῶνα, καταβὰς εἰς τὴν ἰδίαν ἑκυτοῦ καρδίαν, δὲν αἰσθανθῇ τὰς χορδὰς αὐτῆς θερμῶς πκλλομένας, οὐδ' ἰδῇ ὅλον κόσμον λαμπρῶν οὐνείρων πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του ἀνεγειρόμενον, οὐδ' ἀκούσῃ ἀρμονίας ἀγνώστους ἀντηχούσας ἐντός του, ἐκεῖνος χεῖρεσιν τὰς Μούσας ἔων, ἂν ἐπιδοθῇ εἰς χρήσιμόν τι καὶ βιοποριστικόν, θέλει πολλῶν πραγμάτων καὶ πολλῆς ματαιιοπονίας ἑαυτὸν ἀπαλλάξει.

Ἀλλ' οὐδ' ἡ ἔμπνευσις ἄνευ τοῦ τύπου ἀρκεῖ μόνη καὶ καθ' ἑαυτήν, ὡς εἰς τὸν ζωγράφον δὲν ἀρκεῖ ὁ λαμπρότερος χρωματισμὸς ἄνευ τοῦ περιγράμματος. Καθ' ἣν σειρὰν ἰδέων ἐκφράζει ἡ ποίησις, καὶ καθ' ὃν τρόπον ἐκφράζει αὐτάς ἐκάστοτε, διακρίνεται εἰς εἶδη, ὧν οἱ τύποι καὶ νόμοι ρυθμίζουν τὴν ἀκκρόνιστον πτῆσιν αὐτῆς, ἐπιβαλλόμενοι μὲν ὑπὸ τῆς φιλοκαλίας, διδασκόμενοι δ' ὑπὸ τῆς πείρας, ἀλλὰ πολλάκις καὶ ὑπὸ τῆς αὐτοδιδάκτου εὐφυΐας διορώμενοι. Ἡ τῶν νόμων δὲ τούτων ἄγνοια ἡ ὀλιγορία παράγει ἐξαμβλώματα ἀνάξια τῆς φιλολογίας.

Οὕτως, ὅπως περιορισθῶμεν εἰς μόνον τὰ εἶδη ὧν δοκίμια ὑπεβλήθησαν εἰς τὸν παρόντα ἀγῶνα, ἡ διδακτικὴ ποίησις ἀπαιτεῖ γλῶσσαν σώφρονα μὲν, ἀλλὰ καὶ κεκοσμημένην, καὶ ὑπὸ συχνὰ ἄνθη καλύπτουσιν τὸ ξηρὸν στέλεχος τῶν ἠθικῶν παραινέσεων. Πρέπει δὲ προσέτι αἱ παραινέσεις, ὅπως μὴ ἔχωσι φορτικῶς καὶ γελοῖως, νὰ μὴ διδάσκωσιν ἄτοπα, πεζὰ καὶ πεπατημένα, ἀπηχῆσαι ταπεινῶν παθῶν ἢ ἀγοραίων προλήψεων, ἀλλὰ ν' ἀπορρέωσιν ἐκ φρενὸς χρηστῆς, πυκνῆς καὶ βαθείας, καὶ ἐν γένει ὁ διδάσκων νὰ εἶναι σοφώτερος τῶν διδασκομένων.

Ἡ δὲ *λυρική ποίησις*, καθαρὰ ἀντανάκλασις τῆς ἀτομικῆς αἰσθήσεως καὶ διανοίας τοῦ ποιητοῦ, πρέπει νὰ κινῆται θορυβωδέστερον, ὡς ἡ ἐκβεβιασμένη καρδία, νὰ αἰρῆται ὑψηλότερον, ὡς ἡ πτερουμένη διάνοια, ἀλλὰ πάντοτε, καὶ κατὰ τὴν μᾶλλον ἀκκρόνιστόν της φοράν, νὰ μὴ ἐκτρέπηται ποτὲ τῆς ἀληθείας, νὰ μὴ ἀποσκιρτᾷ πρὸς τὰ κακόζηλα, τὰ τερατώδη καὶ τὰ ἀδύνατα, νὰ ἐξεργάζεται δ' ἑκαστον τῶν μικρογραφημάτων της ἄρτιον ἐν ἐνότητι, καὶ συνεπὲς καὶ σύμμετρον ἐν τοῖς μέρεσιν αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ συνόλῳ, μηδέποτε δ' ἐν τῇ ἐξάψει της νὰ λησμονῇ, ὅτι ὁ ποιητὴς, ὡς δαδούχος τοῦ θεοῦ πυρὸς, ἐντολὴν ἔχει νὰ φωτίζῃ, οὐχὶ δὲ καὶ νὰ πυρπολῇ.

Ἐτι δ' ἀνώταται εἰσὶν αἱ ἀξιώσεις τῆς διηγηματικῆς ποιήσεως, ἥτις ἀπὸ τῆς ἀπλῆς καὶ ἀφελοῦς διηγήσεως προΐησι μέχρι τῆς ἐπικῆς μεγαλοπρεπείας. Εἰς ταύτην, πλὴν τῶν λοιπῶν ἀπαραιτήτων ἀρετῶν, ὅσα ὡς γενικὰς ὑπεδείξαμεν, πρέπει νὰ προσυπάρχῃ καὶ ἡ εὐτυχὴς εὕρεσις μύθου ἐνδιαφέροντος καὶ λογικῶς πιθανοῦ, ὅστις οὐδέποτε νὰ συστέλληται εἰς ἰσχνὴν ἐξιστόρησιν, ἀλλὰ νὰ συντίθεται ἐκ περιπετειῶν καὶ ἐπεισοδίων, ὧν ἡ ἀναγκασία ἀλληλουχία ἀπαρτίζουσα τὴν πλοκὴν, νὰ ποικίλῃ, ἀλλὰ νὰ μὴ συνταράττῃ τὴν οἰκονομίαν. Τὸ εἶδος τοῦτο, ἀπηλλαγμένον τῆς ἀνωμαλίας τῆς λυρικῆς ποιήσεως, δύναται ν' ἀρθῇ μέχρι τῶν ἀνωτάτων τοῦ ὑψηλοῦ καρυφῶν, προσέχον ὅμως μὴ ἐκλάβῃ ἀντ' αὐτοῦ τὸν ὀγκον, καὶ τὸ πεφυσμένον τῆς φράσεως.

Πάντων ὅμως τῶν εἰδῶν τῆς ποιήσεως τὸ τὰς πλείστας καὶ μεγίστας παριστῶν δυσχερείας ἐστὶν ἀναμφισβητήτως τὸ *δραματικόν*, καὶ ἐξοχον πρέπει νὰ ἔγῃ τὴν ἱκανότητα, ἢ μεγάλην τὴν ἐκ τῆς ἀγνοίας τῶν προσκομμάτων προσοῦσαν τόλμην, ὅστις ἐπιδίδεσται εἰς αὐτὸ μετ' ἐλπίδος ἐπιτυχίας.

Τὸ *δρᾶμα* ἐστὶ παράστασις πράξεως ἐνεργουμένης ἀπὸ κοινῶ ὑπ' ἀνθρώπων πολλῶν, καὶ ἔργον τοῦ ποιητοῦ νὰ ἐπινοήσῃ ἑκαστον ἐξ αὐτῶν ἄρτιον, συνεπῆ πρὸς ἑαυτὸν, ὁμοιαλήθη, αὐτάνθρωπον, καὶ αὐτὸν ὑποδυόμενος, νὰ ἐμψυσήσῃ αὐτῷ νοῦν καὶ ψυχὴν, νὰ τῷ δανείσῃ ἰδικὰ φρονήματα, συμφέροντα, πάθη καὶ χαρακτῆρα, ἐντέχνως δὲ τὰ ποιητικὰ ταῦτα κι-

νων ἐλατήρια, νὰ παραγάγῃ πράξιν ἐνδιαφέρουσιν καὶ περίεργον. Ἐκαστον λοιπὸν τῶν πλασμάτων του πρέπει νὰ εἶναι ἴδιον καὶ αὐτοτελὲς ἀριστούργημα, συντελοῦν εἰς καταρτισμὸν τοῦ ὅλου καλλιτεχνήματος. Ὁ διάλογος, πλὴν τῶν εἰς πᾶν ποιητικὸν ἔργον ἀναγκαίων προσόντων, πρέπει νὰ εἶναι ποιητικῶς μὲν κεχρωματισμένος, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ φυσικῶς πιθανός, διότι τὰ τοῦ δράματος πρόσωπα εἰσὶν ἄνθρωποι, ὁμιλοῦντες μόνον γλῶσσαν ἐπιμελεστέραν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων· ν' ἀντανακλᾷ δὲ καὶ ἐκάστου προσώπου τὴν ἀτομικότητα, ἀλλ' ἅμα καὶ τὴν τοῦ ποιητοῦ εὐφυΐαν, διότι τὸ δράμα οὐδὲ πρὸς στιγμὴν πρέπει νὰ παύῃ ἀρέσκον ἢ συγκινοῦν. Ὁ ποιητὴς ὑπὲρ τὸν ψυχολόγον πρέπει νὰ γνωρίζῃ τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν, καὶ ὑπὲρ τὸν φιλόσοφον τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν, διότι αὐταὶ εἰσι κυρίως οἱ ἥρωές του, τούτων τὴν γλῶσσαν ἐπαγγέλλεται νὰ λαλήσῃ, ἀνάγων αὐτὴν εἰς τὸ τελειότερον. Προσέτι ἡ τῶν προσώπων πρὸς ἀλλήλα ἐνέργεια, σχέσις καὶ θέσις, ἡ τοῦ δράματος θέσις καὶ λύσις, καὶ ἐν γένει πᾶσα ἡ οἰκονομία, πρέπει νὰ εἶναι βαθείας μελέτης καὶ ἐπιδεξίων συνδιασμῶν συνέπειαι· διότι τὸ δράμα εἶναι μηχανὴ πολυτελής, καλλιτέχνης ἅμα καὶ πολυποίκιλος, στίλβουσα ὅλη ἐξ ἀδαμάντων, ἀλλ' ἔχουσα καὶ ἀναρίθμητα ἐλατήρια, ἅτινα ἀδιαλύτως συμπλεκόμενα, πρέπει νὰ κινῶνται ὅλα ὁμοῦ καὶ ἕκαστον ἰδίᾳ πρὸς τὴν ἐνότητα τῆς ἐνεργείας καὶ πρὸς τὴν κορύφωσιν τοῦ ἀποτελέσματος. Γλῶσσαι ἄτεχνος, προσπτύχουσα πρὸς τοὺς κανόνες τῆς φιλοκαλίας, καὶ αὐτῆς τῆς γραμματικῆς, στιχουργίας χωλαίνουσα, φράσις τετριμμένη ἢ κακόζηλος, διάλογος ἀφυῆς καὶ ἀδέξιος, ἄγνοια τῶν στοιχειωδῶν κανόνων τῆς τέχνης, ἔλλειψις φαντασίας, καὶ ἱκανότητος εἰς πλοκὴν μύθου καὶ εἰς διάπλασιν χαρακτήρων, ἰδοὺ τινες τῶν παντοίων σκοπέλων ἐξ ὧν ἐστὶ κατάσπαρτον τὸ πέλαιος τῶν ποιητικῶν σειρήνων, καὶ εἰς οὓς προσώκειλον οὐκ ὀλίγα τῶν εἰς τὸν ἐφετεινὸν ἀγῶνα ὑποβληθέντων ποιημάτων, καὶ ῥητὸς πάντα τὰ δράματα, χωρὶς νὰ σώσῃ ἐν μὲν ἐξ αὐτῶν, τὴν Ἀγρυπνίαν ἢ γνῶσιν ἣν ὁ ποιητὴς ἔχει τῆς ἀρχαίας γλώσσης, ἕτερον δὲ, τὴν Χριστιανὴν Εὐγένειαν ἢ ἀτυχὲς ἀξίωσις τοῦ δραματουργοῦ νὰ παρωδήσῃ τινὰ μέρη τῆς Ἀντιγόνης τοῦ Σοφοκλέους.

Τὸ καθ' ἡμᾶς, εἰς τὴν τύχην των καταλείποντες τὰ ναυάγια ταῦτα, θέλομεν ἐνδιατρίψαι ἐπὶ μικρὸν εἰς ἐκεῖνα μόνον τῶν ποιημάτων, ὅσα ὅπως δὴποτε διεξῆλθον διὰ τῶν κινδυνωδεστέρων ὑφάλων, καὶ φαίνονται ἰδιαιτέρως τινὸς προσοχῆς ἄξια.

Τὸ ἐπισημότερον αὐτῶν κατὰ σχῆμα καὶ ἔκτασιν εἶναι τὸ φέρον ἐπιγραφὴν ὁ Σκενδέρμπεης, ἐποποιῶν ἔχουσα μῆκος ἐπταπλάσιον τοῦ ἀπαιτουμένου ὑπὸ τοῦ διαγωνισμοῦ. Ἡ γλῶσσα αὐτοῦ εἶναι καθαρὰ,

ἐλληνίζουσα, καὶ μάλιστα λίαν, ἴσως ὑπὲρ τὸ δεόν, καὶ ἐνίοτε ἄνευ ἀνάγκης ἐλληνίζουσα. Ἀνεξαρτήτως ὁμῶς τούτου, εἶναι γλῶσσαι ἀκριβοῦς, εὐφραδῆς, ἐπιμελεσμένη, πεπαιδευμένον ἐλέγχουσα κάλαμον, καὶ ἡσκημένην αἴσθησιν τοῦ καλοῦ. Ἡ στιχουργία, ἐκτός τινων δυσαρέστων ἐκθλίψεων καὶ τινων χασμωδίων, εἶναι ἐν γένει ὀρθή, καὶ σπάνιοι εἰσὶν οἱ παράτανοι στίχοι. Ἀλλ' ὁ ποιητὴς κακῶς, ὡς φρονοῦμεν, ἐπραξέ, παραδεχθεὶς τὸν τετράμετρον ἱαμβικόν, τὸν συνήθη δεκαπεντασύλλαβον στίχον ἄνευ ὁμοιοκαταληξίας. Ἄν ἐξ ἀδυναμίας ἀπέφυγεν αὐτῆς τὴν δυσχέρειαν, τότε προφανῶς ἐλαττοῦται ἐκείνων οἷτινες ὑπέβαλον ἑαυτοὺς εἰς αὐτὴν, καὶ τὴν ὑπερνίκησαν εὐτυχῶς. Ἄν ὁμοίως, γινώσκων νὰ ποιῆται χρῆσιν τῆς ὁμοιοκαταληξίας, ἀπέσεισεν αὐτὴν ἐκ προθέσεως, δὲν τὸν δικαιῶμεν εἰς τὴν περίστασιν ταύτην. Οἱ δεκαπεντασύλλαβοι στίχοι, ἕνεκα τῆς ὑποχρεωτικῆς των τομῆς μετὰ τὴν δευτέραν διποδίαν, ἔχουσιν εἰς μακρὰς συνθέσεις πολλὴν τὴν μονοτονίαν, ὅταν δὲν θεραπεύῃ αὐτὴν ἡ ὁμοιοκαταληξία, ζευγνύσας αὐτοὺς ἀνά δύο ἢ πλείονας. Τοῦτο λέγοντες, δὲν λησμονοῦμεν ὅτι εἰς τὸν στίχον τοῦτον ἀνομοιοκαταληκτοῦντα χαίρει ἡ δημοτικὴ ἡμῶν ποίησις· ἀλλὰ τὰ ἄσματα αὐτῆς εἰσὶ βραχέα, καὶ προσέτι οἱ στίχοι αὐτῆς εἰσὶν, οὕτως εἰπεῖν, σχεδὸν μεμονωμένοι, περιλαμβάνοντες ἕκαστος καθ' ἑαυτὸν ὅλοσχερῇ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἔννοιαν. Ἡ ὁμοιοκαταληξία εἶναι, διὰ τὸν ἔμπειρον αὐτῆς, οὐχὶ ζυγὸς πιέζων ἢ πέδη τὸ βῆμα κωλύουσα, ἀλλὰ χρυσοῦς χαλινός, ὁδηγὼν τὴν ἀκάθεκτον φαντασίαν, ἢ ἀνθρώπῳ ὄχθη, συνέχουσα τὸν χεῖμαρρόν τοῦ λόγου, μὴ ὑπερχειλῆς ὑπερβῇ πᾶν μέτρον φιλοκαλίας. Καὶ τῷ ὄντι οὕτω πῶς φαίνεται ἐκδικηθεῖσα καὶ κατὰ τοῦ ἡμετέρου ποιητοῦ ἡ παραμεληθεῖσα ὁμοιοκαταληξία. Μὴ ἀναχαιτιζόμενον ὑπ' αὐτῆς, ρεῖ λάβρον καὶ συνεχές τὸ κύμα τῆς στιχουργίας του, κατακλύζον τὰ πάντα περίξ αὐτοῦ εἰς ἔκτασιν ἀτερμάτιστον καὶ μονότονον. Ἡ στιχουργία τόσῳ ἰσχυρότερᾳ ἀποβαίνει, ὅσῳ μάλλον ὀγκοῦται δι' ἐπιθέτων παρακόντων καὶ λέξεων περιττῶν. Ὅ,τι ἐν πέντε στίχοις ἠθελεν ἐντόνως καὶ καλῶς ἐκφρασθῇ, λέγεται ἐνίοτε φορτικώτερον ἐν πενήκοντα. Ἡ ἀξία τοῦ ποιήματος τούτου ἠθελε πενταπλασιασθῇ, ἂν ἡ ἔκτασις αὐτοῦ ἦτον ὑποπενταπλάσιος.

Εἶναι δ', ὡς εἵπομεν, ὁ Σκενδέρμπεης ἐποποιῶν κατὰ τὸν τύπον, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὸν τύπον. Ὑπάρχουσιν ἀντικείμενα καθ' ἑαυτὰ ὑψηλότερα καὶ αὐτῆς τῆς ποιήσεως, καὶ τοιοῦτο εἶναι τὸ θέαμα ἔθνους ἀγωνιζομένου ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας του. Ἀλλὰ καὶ τοι ὀρθὴ καὶ γόνιμος ἡ πρόθεσις τοῦ ποιητοῦ νὰ ἐκλέξῃ ὡς ἥρωα τῶν ἐπῶν του ἕνα τῶν τελευταίων καὶ ἐνδοξοτέρων προμάχων τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας,

ἀλλὰ μόνη ἡ κατάλληλος ἐκλογή τῆς ὑποθέσεως δὲν ἀρκεῖ ὥπως μεταβάλλῃ τὴν ἱστορίαν εἰς ποίησιν. Ἐξ ἱστορικῆς ρίζης, δύναται βεβαίως νὰ βλαστήσῃ γενναϊότατον καὶ χαριέστατον ποιητικὸν ἄνθος. Ἀλλ' ὁ ποιητὴς τοῦ Σκενδέρμπεη αὐτὴν μόνην σχεδὸν τὴν ξηρὰν ρίζαν μᾶς παριστᾷ ἐν στιχουργικῷ περιβλήματι ἐνέειλιμῆν. Ἐν ἐκ τῶν πολεμικῶν ἔργων τοῦ ἥρωος τῆς Ἡπείρου, καὶ τοῦτο ἐκ τῶν δευτερευόντων, μάχη μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τινος τῶν τοποτηρητῶν τοῦ Σουλτάνου ἄνευ ἄλλης εὐρέσεως καὶ πλοκῆς, δὲν δύναται νὰ ἔχῃ τὸ μέγα ἐνδιαφέρον ὃ ἡ ποίησις ἀπαιτεῖ. Τῆς σικηνῆς μάλιστα οὕτω περιστελλομένης, ὁ Σκενδέρμπεη ἀντὶ διὰ τῆς ποιήσεως νὰ ἐξαρθῇ μᾶλλον γιγαντιαῖος, καταδιδάζεται ἐξ ἐναντίας καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὕψους ἐρ' οὐ βλέπομεν αὐτὸν ἱστάμενον ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Εἶναι πολεμιστὴς ἀνδρεῖος, εἶναι Σκενδέρμπεη ὁ θεὸς, κατὰ τὸν ποιητὴν, ὅστις κατὰ ζῆλον τοῦ Ὀμήρου, πρὸς ὃν φαίνεται λίαν ἐξωκειωμένος, οὐδέποτε σχεδὸν ἀντὶφέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἥρωος ἄνευ τούτου τοῦ ἐπιθέτου· ἀλλὰ πολεμισταὶ ἀνδρεῖοι εἰσὶ καὶ ἄλλοι ἐκ τε τῶν χριστιανῶν καὶ ἐκ τῶν ὀθωμανῶν, καὶ πολλοὶ ὡς εἰκὸς εἰσὶν ἐκατέρωθεν οἷτε φονεύοντες καὶ οἱ φονευόμενοι, καὶ οὐδεὶς ὁ ἀποχωρῶν λόγος ὥπως οὗτοι μᾶλλον ἐκείνων ὑπερισχύσωσιν, οὐδεμία πρᾶξις ἰδίως ἐνδιαφέρουσα, προέχουσα τῶν λοιπῶν, καὶ ἀπαιτοῦσα ἰδίαν ἀφήγησιν, οὐδεμία διακεκριμένη φυσιογνωμία, ἡ χαρακτὴρ εὐκρινῶς διαγεγραμμένος· οὐδὲ καὶ τοῦ δικαίου ἢ τοῦ ἀδίκου ἢ πλάστιγξ πρὸς ποῦ κυρίως ῥέπει δύναται εὐκόλως νὰ διαγνωσθῇ. Ὡς ὁ σατράπης, λεηλατεῖ, αἰχμαλωτίζει καὶ βεβηλοῖ ναοὺς, οὕτω λέγει καὶ ὁ Σουλτάνος·

« ὅτι Σκενδέρμπεη λυσσῶν ἐπέδραμεν, ἀκούω, τὰς χώρας μου λεηλατῶν καὶ μέχρι Περλεπίου· ἄνδρας δ' ἐξώγησε πολλοὺς, γυναῖκας καὶ παρθένους, καὶ ἐδεθήλωσε ναοὺς, καὶ μαίνεται ἀσχετῶς. . . »

(σελ 62).

Ἀξιῶν δ' ὁ ποιητὴς νὰ παρακολουθήτῃ τὸν μέγαν τοῦ ὁδηγὸν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ὑψίστην του πτῆσιν, παρυσάγει τὸν Θεὸν παρεμβαινόντα μεταξὺ τοῦ Σατράπου καὶ μεταξὺ τοῦ Σκενδέρμπεη. Ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας τοῦ Ὀμήρου, ὅστις τοῖς κατ' ἀνθρώπον πεπλάσμενοις ἀρχαίοις Θεοῖς περιβάλλει, διὰ τινων γραμμῶν τῆς μεγαλοφυῶς του γραφίδος, θεῖν μεγαλειότητα, οὗτος σμικρύνει τὸν Θεὸν τοῦ παντός, καὶ ἀποδίδωσιν αὐτῷ πάθη οὐδ' ἀνθρώπου καὶ ἄξιον, παριστῶν παραδείγματος χάριν αὐτὸν νεμεσῶντα κατὰ τοῦ ὀθωμανοῦ σατράπου, οὐχὶ διότι ἐξολοθρεύει οὗτος λαοὺς χριστιανικοὺς, οὐχὶ διότι πλανᾷ τὴν ἐρήμωσιν καὶ τὴν καταστροφὴν, ἀλλὰ διότι ὁ Βαλαβὰν προσέκρουσεν εἰς τὴν θεῖαν ἀξιοπρέπειαν καὶ εἰς τὴν οὐρανίαν ἐθιμοταξίαν.

« Δεινὸν δὲ ἐνεμέσῃσε Θεὸς ὁ μέγας, ἐπὶ πρῶτον τὸν πλάνον Μουχαμέτ ὠνόμασεν ὁμνῶν ὁ μαιφόνος Μπαλαμπάν· κ' ἐν τῇ ἀφθάρτῃ θρόνῳ ἐπέισθη, καὶ ἐκλόνησε τὸν οὐρανὸν τὸν μέγαν· βαρυθυμῶν δ' ἐφθέγγετο· βροντὴ δὲ ἦν ὁ φθόγγος· Ἄ δειλαῖς! δὲν ἤρκεσεν ὅτι ἐξώμοσάς μου τὸν μονογένητον υἱὸν ἀντὶ ψευδοπροφήτου, καὶ ἐνοπλὸς ἐπάτησας γενέτειραν πατρίδα, καὶ ἄκακον ἀπέκτεινες ἀγγελιώτην ἄνδρα, ἀλλὰ καὶ τῶν Δυνάμεων τὸν κύριον ὑβρίζεις. Ἴδού σοι σήμερον ἐγὼ κακὴν ὀρίζω μοῖραν, καὶ σὲ μυρίαις φάλαγγες πολεμιστῶν φρουρῶσι. »

Ἀλλ' ἂν ἐργίζεται κατὰ τῶν ὀθωμανῶν, οὐδὲλως φιλοπροσωπεῖ καὶ πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς ὁ Θεός. Κατ' αὐτῶν μάλιστα φαίνεται ἔχων οὐσιωδεστέρους πῶς λόγους δυσαρρεσκείας. Ἴδού πῶς περὶ τούτων λέγει ὁ ποιητὴς, δι' ἀμυδρᾶς τινος, καθ' ἃ φαίνεται, ἀπηχέσεως τῶν τοῦ Τάσσου ἐπῶν.

« Καὶ ἐτελοῦντο αἱ βουλαὶ αἱ ἀφικτοὶ τοῦ πλάστου, ἔστις ὠργίσθη κατιδὼν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων εἰς ἡδονὰς ἐκχυνομένων, τὴν δίκην ἐξυδρίζον, ἐχθρόν ἀπάσης ἀρετῆς, δοῦλον παθῶν ἀγρίων, εἰς ἐριδας ὀρησκειτικὰς ἐγκύπτων μετὰ λύσσης, καὶ ἱρευνῶν μυστήρια ἀπόβροχτα ἀγγέλους. Ταῦτα κατείδεν ἐπὶ γῆς βαρυθυμῶν ὁ πλάστης, καὶ ἀφ' ἡμῶν ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπον ὀργίλος, καὶ Ἄμουράτ τὸν δοῦλόν του ἐκάλεσε, καὶ ἅμα ἐσάλπιγξεν ὁ οὐρανός, ἡ γῆ δ' ἐκ θεμελίων ἐσείσθη πρὸς τὸν λόγον του, κ' ἐν τῇ αὐτῆς λεκάνῃ διεδινῆθ' ἡ θάλασσα ὡς νήπιον ἐν λίαν σπαργνωτόν. » Ἐγὼ εἰμὶ ἐν Ἄλφᾳ καὶ Ἰνμέγᾳ, ὁ κτίσας ἐκ τοῦ μηδενός διὰ τοῦ νεύματός μου γῆν, θάλασσαν καὶ οὐρανόν, καὶ πάντα τὰ ἐν τούτοις, ὁ τῶν Δυνάμεων Θεός, ἐγὼ Θεός καὶ μόνος, ὃν οἱ λαοὶ λατρεύουσιν ἐν τελεταῖς ποικίλαις. Παραλαβὼν σου τὸν στρατὸν, παρόρημσον εἰς μάχαι, τοὺς ὑβριστάς μου πύταξον, ἐκφόδισον τὰ ἔθνη, καὶ ἔσο ὄργανον πιστὸν τῶν ἐκδικήσεών μου. Ἐγὼ δὲ μετὰ σοῦ εἰμὶ, καὶ ἄγγελός μου στείων βομφαίαν, προπορεύσεται εἰς νίκας ὁδηγῶν σε. Ἐν μάχαις ἔση κραταῖος, καὶ ὑποτάξεις χώραν μέλι καὶ γάλα ρέουσάν· καὶ οἱ ἀπόγονοί σου κληρονομήσουσιν αὐτὴν ἐπὶ μακροῦς αἰῶνας, ἕως οὗ ἔλθῃ ὁ καιρὸς καὶ παύσῃ ἡ ὀργή μου. Οὕτως ἠυδόκησα ἐγὼ. Μαθήτωσαν τὰ ἔθνη ὅτι ἀπάσης ὑβρεως ἀπαίσιον τὸ τέλος, καὶ ὅτι ζῇ ὁ Κύριος, κ' ἐκδικὸν ἔχει ὄμμα. » (σελ. 5-6).

Ὅταν λοιπὸν ὁ Θεός τῆς δικαιοσύνης κηρύττῃ τοὺς χριστιανοὺς ὑβριστάς του, πῶς νὰ ἐνδιαφερώμεθα πλέον ὑπὲρ αὐτῶν; Ὅταν ὁ Θεός τῶν Δυνάμεων λέγῃ τῷ ὀθωμανῷ· « Ἐγὼ δὲ μετὰ σοῦ εἰμὶ, » πῶς ν' ἀμφιβάλλωμεν πλέον περὶ τῆς λύσεως τοῦ ἀγῶνος, ἥτις ἐν τούτοις, εἰρήσθω ὡς ἐκ περισσοῦ, ἀποβάνει καὶ ὅλως ἐναντία τῆς θείας ταύτης ἐπαγγελίας; Ἐπεισοδίων δὲν στερεῖται μὲν τὸ ποίημα· πρόκειται μάλιστα, ὅταν συμπληρωθῇ, νὰ περιλάβῃ καὶ πλείονα, ἢ ἀναγγέλλονται μόνον· ἀλλ' εἰσὶ πάντα δευτερεύοντα, ὀλίγον τὴν πρᾶξιν διαποικίλοντα, προά-

γοντα, συμπλέκοντα, ἢ καθιστῶντα μᾶλλον ἐνδιαφύρουσαν. Ἐν ἐξ αὐτῶν, ὁ ἀνασκολοπισμὸς τοῦ Δίγκου (σελ. 23), ὑπερβαίνει τὰ τῇ τέχνῃ ἐπιτετραμμένα ὅρια τοῦ φόβου, καὶ χωρεῖ μέχρι τοῦ ἀπαισίου. Πολλὰ ὅμως ἔχει τὸ ποίημα τεμάχια ἐκλεκτὰ διὰ τε τοῦ ὕφους τὴν γλαφυρότητα καὶ διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἐξεργασίας, μάλιστα δ' ἐν ταῖς περιγραφαῖς καὶ ταῖς μικρογραφίαις. Ὡς παραδείγματα κεισθώσαν ἐκ πολλῶν τὰ ἐπόμενα. Ἰδοὺ πῶς περιγράφεται ἡ θέσις τῆς Φούρκας:

« Εὐρεῖα κεῖται, ὡς γνωστὸν, κοιλάς ὑπὸ τὴν Φούρκαν.
ὑπὸ εὐσκιῶν κυκλωτὴ βουνῶν πλατανορύτων.

Εἰς τὸν μυχὸν αὐτῆς πηγὴ, θυγάτηρ τῶν ὀρέων,
νῆμ' ἀναδύζει ψίθυρον ὑδάτων ἀκηράτων.

Περὶ τὴν κρήνην πάντοθεν σφριγῶσα γλῶσση θάλλει.

Ἵπερθεν ταύτης πλατάνοι σκιώδεις αἰωροῦνται.

Ἐντεῦθεν πᾶσα ἡ κοιλάς λαμβάν' ἰχμᾶδα θείαν,
καὶ φαίνεται λατρεύουσα τὴν ζωηφόρον κρήνην. »

Ἰδοὺ δὲ πῶς περιγράφει ὁ ποιητὴς τοὺς ἵππωνας τοῦ Σκενδέρμπεη:

« Παρὰ τὸ ταῖχος τῆς αὐλῆς, ἐγγύς, ἐξ' εὐωνύμων,
τὴν ὁ πολὺφαυτος ἵππων Σκενδέρμπεη τοῦ θούρου.

Ἐκεῖσε ἄγων τὸν Γελὶν εἰσῆλθεν ὁ Θανούσης,
κατόπιν δὲ καὶ ὁ Ἑμὶν ἦν δὲ θαμβὸν τὸ φέγγος.

Κλεισται θυρίδες εὐκραῖ ὑπέτραπον σκοτίαν,
ἥτις τῶν ἵππων ἀσφάλως τὰ μέλη ἐκπιτίνει.

Ἴπποι ἐκεῖ δις εἴκοσι, ταχύτεροι ἀνέμων,
πάντες ἐν πέδαις στερεαῖς τοὺς πόδας δεδεμένοι,

ἥσθιον πόαν μαλακὴν, βλαστήματα λειμώνων,
λωτὸν τε ἀνθεμόεντα, καὶ κύπειρον εὐώδες,

καὶ ἄγρωστιν μελιθεῖ. Σαχὶν δ' ὁ μελαγχχαίτης,
διαπρεπὴς εἰς ἀρετὴν καὶ μέγεθος καὶ κάλλος,

ἤχθετο πόλεμον ποθὼν καὶ μάχας ἀνδροφόνους,
εἴτι αὐτὸς ἠγάλλετο, ἐπὶ τῶν νῶτων φέρων

τὸν θούριον Σκενδέρμπεην, πολέμων κινουμένων.

Καὶ δὴ ἐξ ἀλγους ὑστερον ἐθρηιώθη αἴφνης,
ὡς ἔμαθε τὸν θάνατον τοῦ προσφιλοῦς ἱππότου,

οὐδ' ἔκτοτε ἠθέλησε νὰ μείν' εἰς τὸν ἱππῶνα,
οὐδὲ τροφὴν νὰ προσδεχθῇ, οὐδὲ νὰ ἐπιζήσῃ,

ἀλλ' ἐρρήξε μαινόμενος τὰς πέδας τὰς τριχίνας,
κ' ἐπὶ τὰ ὄρη ἄγριος ὡς θύελλα ἐτράπη.

Ἐκεῖ δ' ἐπτάδα ἡμερῶν ἀτλητὸν πένθος τρέφων,
διέτρεχε τὰς φάραγκας ὡς λείαν πεδιάδα,

καὶ ἔζη τέρας θαυμαστὸν ποιμένων καὶ βουκόλων
εἴτ' ἀφανὴς ἐγένετο· πολλοὶ δὲ διηρεύον.

Εἰς τόσῃν ἑμελλ' ἔπειτα νὰ πέσῃ δυσμοίρην

Σαχὶν ὁ δαφνοστέφανος, Σαχὶν ὁ ἐριαύχην,
ὃν εἰς τῶν ἑπλῶν τὴν κλαγγὴν ὁ Ἄρης ἐσιδασθῇ.

Δὴ τότε, ὡς ἐνόησε Γελὶν τὸν πυρρόχαίτην,
στρέψας ἐν βλέμμα πύρινον, ἀνῶρθωσε τὰ ὦτα,

ἀφῆκε φρύαγμα δεινόν, ἄγριον μένος πνέων,
καὶ ἑμελλε τὰς στερεὰς νὰ διαρρήξῃ πέδας·

Ἀλλὰ ἐπράυνεν αὐτὸν θωπεύων ὁ Θανούσης
μέ ρήματα μειλίχια. Τοῦ δὲ Γελὶν ἐκλύσας
τὸν χαλινὸν τὸν εὐλωρον, ἐξήρτησ' ἐκ πασσάλου,
αὐτὸν δὲ πόρρω τοῦ Σαχὶν πρὸς φάτην μυχαιτᾶτην
προσθήσας, πόαν μαλακὴν παρέδωκεν εἰς ὄρωσιν. »

(Σ. 47—8).

Ἡ ἐπομένη περιγραφή τοῦ κήπου τοῦ Σκενδέρμπεη, χαρκτηριστικὴ τοῦ τρόπου τοῦ ποιητοῦ, εἶναι περιέργως μᾶλλον ἢ ἐπαινετὴ, διὰ τὸ λεπτολόγον αὐτῆς, καὶ διὰ τὴν μέχρι καταχρήσεως χρῆσιν τῶν ἐπιθέτων·

« Παράδεισος δ' ἐπέπτατο εὐρύς πρὸ τῶν μεγάρων,

ἐνθα παντοῖα ἔθαλλον ὀπωροφόρα δένδρα,

ἀμυγδαλαὶ παμφάρμακοι, ἐαρινὸν χιτῶνα

ἐνδεδουκεῖται ἀνθινον, ἐραντόκτυποι καρύαι,

ροιαὶ ἀδαμαντόκοκκοι, φυλλοσχιδεῖς περσεαί,

μηλέαι ἀγλαόκαρποι, καὶ ὄγγυαι περιμήχεις,

καὶ γαλακτόχυμοι συκαῖ, καὶ θαλλεραὶ ἐλαταί,

καὶ κέρατοι πτηνοφιλεῖς, τῶν παιδῶν μέγας πόθος·

Ἵψοῦντο δὲ ἐτέρωθεν, ὡς ἐν εὐσκήφῃ δάσει

ἀειθαλεῖς κυπάρισσοι, καὶ ὄρυς οὐρανομήκεις,

καὶ αἰγίροι εὐρύκοιμοι, κ' εὐθύκοιμοι ἐλάται,

καὶ πλατάνοι ἀμφιλαφεῖς, καὶ σκικαὶ πτελέαι,

ὅσα θνητοῖς ἐδώδιμον δὲν φέρουσιν ὀπώραν,

ἀλλ' εἰν' ἀγάλματα σεμνὰ τῶν κήπων καὶ δρυμῶνων.

Ἵπὸ σκιάν ἀμφιλαφῇ λασίων φυλλωμάτων

ἤδον εὐκέλαδα πτηνὰ, ταῖς Μούσαις περιεπλεγμένα,

καὶ σύνδου ἐώρταζον τὴν ὥραν τῶν ἐρωτῶν,

τὸ ἔαρ τὸ ἀνθοστεφές. Ἐν μέσῳ δὲ τῷ κήπῳ

πιδᾶξ μαρμάρου ἀγλαοῦ ἀπὸ τριῶν σιρίγγων

τὸ ὕδωρ ἀνηκόντιζεν εἰς ὕψος ὀργυιαῖον·

πέριξ δὲ ἄχνη πάντοθεν λεπτὴ αἰωρουμένη,

τῆς θεογράφου Ἴριδος τὰ χρώματα παρίστα

πρὸς τὴν λαμπρὰν μαρμαρυγὴν τοῦ δύναντος ἡλίου.

Δύω δ' αὐτοῦ δεξαμεναὶ ἐδέχοντο τὸ ὕδωρ,

περίξεστοι καὶ εὐκυκλοι, ἡ ὑπερθεν ὀλίγη,

εὐρεῖα δ' ἡ ὑπένερθεν. Περὶ τὰ χεῖλη ταύτης

ἵπταντο ζεύγη τρίδυμα λεόντων μαρμαρίνων,

δεινὰ θηρία. Ἴσον δὲ ἀπειχον ἀπ' ἀλλήλων.

Κρουνὸν ὑδάτων διαυγῇ ἀνέδλυξε πᾶς λέων

ἀπὸ τοῦ φάρυγγος αὐτοῦ, καὶ εἰς τὸν φάρυγγά του

τὸν τοῦ συζύγου λέντος ἑκαπαδόκα χαίνων·

δὴ τοῦτο θαῦμα μέγα ἦν, πῶς ῥύακας ὑδάτων

πάντας, ὡς μέτοχοι ζωῆς, ἐρύσων ἀενάως,

καὶ ἑκαστος τοῦ ἀντ.κρὺ ἐδέχετο τὸ νῆμα.

Πέριξ δὲ ἦσαν ἑδρανα στιλπνὰ ἐκ κυπαρίσσου. »

(Σ. 48—49).

Ἀλλὰ πρὸς ἐνταλεστέραν ἐκτίμησιν τῶν τε ἀρετῶν καὶ τῶν ἐλαττωμάτων τοῦ ποιήματος, δώμεν τέλος ἐξ αὐτοῦ ἐν ἄρτιον ἐπεισὸδιον·

« Καθὼς δὲ δένδρον νεαρὸν καὶ ἀνθεμόεν θάλλει

παρὰ φλοισβιδῇ ῥύακα, οὕτω μορμύρον κῶμα

τρέφει αὐτὸ διηνεκῶς νοτίᾳ ἐν ἰχμᾶδι·

ἐξαίφνης δὲ, δονούμενον ζεφύρῳ μυροπνόφῳ,

ἤλασε κάρχαρος ὁδοῦς οἰστοφορήτου κάπρου,

καὶ ἐξετάνυσεν αὐτὸ χαμαὶ ἐπὶ τὴν κόνιν,

βρύον ἐν ἀνθεσι λευκοῖς, πρὶν ἢ καρποφορήσῃ,

ὁμοίως, Δουναζίνε, σὺ ἀπέκτεινας Ἐλμάζην,

εἰσέτι τὴν νομφίδιον στολὴν ἐνδεδουκότα.

Ὅτι τὸ πρῶτον εὐκλεῖς ἐλθὼν ἐκ τοῦ πολέμου,

κ' ἐπανιδῶν ἀσπάσιος τὴν πατρικὴν ἐστίαν,

ἐτέλ' ὑμέναιον βριθὺν, καὶ ἔλαθεν εἰς γάμον

Γιουλήν τὴν ὑστερότοκον τοῦ Ἀπτουλάχῃ κόρης.

Ἄ δυστηνος! οὐδ' ὀπωσοῦν εἶδεν αὐτῆς τὴν χάριν.

Πέντε δὲ μῶνας ἔμεινεν ἡμέρας ἐν Καζάντῃ,

τέρπων γεννήτορας δαίλους καὶ γείτονας καὶ φίλους·
καὶ τὴν μὲν πρώτην γεγενηὺς ἀνῆλθεν ἐκ Περσίας,
τὴν δὲ δευτέραν ἤτησε τοῦ Ἀπτούλαχ τὴν κόρην,
τὴν τρίτην χαίρων ἔλαβε καὶ ἔδωκ' ἀρράδωνα,
τὴν δὲ τετάρτην ἔπεμψε προγαμιαῖα δῶρα,
τὴν πέμπτην δὲ πολυηχὴ ὑμέναιον ἐτέλει.

Καὶ δὴ τὸν οἶκον εὐθυμοὶ ἐπλήρουν δαιτυμόνες.
οἱ μὲν εὐθύμως ἄδοντες παιᾶνας γαμηλίους,
καὶ ἄλλοι πλήττοντες ποσὶ χοροὺς πολυδινήτους,
παιανίζοντων τῶν αὐλῶν, βομβοῦντων τῶν τυμπάνων·
καὶ διηκόνουν ἱλαρῶς διὰ τῶν δαιτυμόνων,
κυφοὶ τῷ γῆρα, οἱ γονεῖς, φοιτῶντες ἐνθα κ' ἐνθα.
Ἐν δὲ νυμφῶν ἡγάλλετο ἀκέρατος ἡ νύμφη.
Περὶ αὐτὴν σκιδόδιοι παρθένοι καὶ γυναῖκες,
παράνυμφοι χαρίεσσαί ἐθαύμαζον ὀρώσαι,
ὅτι ἐφόρει ἐκπρεπὴ διάχρυσον ἐσθῆτα·
τὴν κεφαλὴν τῆς ἔσκεπεν ἐμπόρφυρος καλύπτρα·
ὕπερ δὲ ζώνην ἀργυρᾶν παλλεύκουσ' εἶχε χεῖρας·
ἀκροβαρεῖς, τὴν δεξιὰν ἐπὶ τῆς εὐωνύμου.

Ἀφ' ἧς δ' εὐπώγων ἱερεὺς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον,
βλοσυροπρόσωπος ἀνὴρ, καὶ εἶπε τῷ νυμφίῳ·

«Ὀπλίξου τάχιστα Ἑλμάς, καὶ κόσμησον τὸν ἵππον,
καὶ ἄγε εἰς Βυζάντιον τὸν Μπαλαμπᾶν νὰ εὕρῃς,
ὅστις εἰς Κρούην στέλλεται μὲ δύναμιν μεγάλην
νὰ ταπεινώσῃ τὴν ὄφρ' ὅν Σκενδέρμπεη τοῦ θούρου.

Ταῦτα ὁ ἄλκιος ἡμῶν Σουλτάνος διατάττει.

Οὐαὶ εἰς τὸν παρήκοον! «Τόσα ἐκεῖνος εἶπε,
καὶ χάρτην ἄμ' ἀνέπτυξεν ἐπίσημον καὶ μέγαν,
τὸν χάρτην ἐνθα ἦν γραπτὸν τὸ δόγμα τοῦ Σουλτάνου,
καὶ εἶτα βήματι ταχέϊ ἐξῆλθε τῆς οἰκίας.

Ταῦτα ἀκούσας ὁ Ἑλμάς, τὸν ἵππον διεκόςμει.

Θρήνος δὲ ἅμα σιδηροῦς ἠκούσθη ἐν τῷ οἴκῳ,
καὶ εἶπεν ὀλολύξασα ἡ γηραλέα μήτηρ·

«Ποῦ σὺ ὑπάγεις, τέκνον μου, πρὶν ἢ σὲ ἴδ' ἡ νύμφη,
ἣτις προλείπει διὰ σὲ τὰς μητρικὰς ἀγκάλας
τὸ πρῶτον σήμερον; Παπαί! Ἡμέρας ἀποφράδες!
Παπαὶ δὲ βαρυδαίμονος δυσπότημου ὑμεναίου!

Ποῦ σὺ ὑπάγεις, τέκνον μου, καταλιπὼν τὴν νύμφην;»

Οὐδὲν δὲ τὴν μητὲρ αὐτοῦ προσεῖπεν ὁ νυμφίος,
ἀλλ' ἐκκαλύψας κεφαλὴν ξανθοκόμον, τῷ γῆρα
ἐξ ἐνδομύχων τῆς ψυχῆς, πρὸς οὐρανὸν ἐμβλέψας.

«Δὸς ἐπουράνιε Ἀλλάχ, ἵνα Γιαούρης πᾶσαν
τὴν γῆν πατάξῃ κραταῖος, τὴν γῆν κληρονομήσῃ.»

Ταῦτα θερμῶς εὐχόμενος, ὠπλίζετο ἐν τάχει,
καὶ τρόμφῳ μὴ τὸ ἔργον ἢ βραδύτερον τοῦ λόγου,
ἐπὶ τὸν ἵππον ἀναβὰς ἀστραπηδὸν ἀπῆλθεν·

Ἀπῆλθεν ἀνεπιστραπτεῖ, ἵν' ὑπὸ Κρούην πέσῃ,
ὡς ἀνθεμὸν λειμώνιον, χρυσεὴ στολῇ μαρμαίρων,
σημαίαν περιπόρφυρον ἡμισελήνου φέρων·

(Σ. 104—105).

Τὸ δ' ἕτερον τῶν ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς προκριθέν-
των ἔργων εἶναι συλλογὴ λυρικῶν ποιημάτων, φέρου-
σα ὡς τίτλον «Περίλυπος ἐστὶν ἡ ψυχὴ μου μέ-
χρι θανάτου». Συμφώνως δὲ πρὸς τὴν ἐπιγραφὴν ταύ-
την παρατηρεῖται τῷ ὄντι κατὰ πᾶσαν τὴν συλλογὴν
τόνος τις βαρυθυμίας καὶ ἀπογνώσεως χωρῶν ἐνί-
οτε μέχρις ἀτόπου λήθης καὶ αὐτῶν τῶν μᾶλλον πα-
ρηγόρων θεωριῶν ὅς περιέχουσιν αἱ θρησκευτικαὶ πε-
ποιθήσεις. Ὁ πρὸς δυσμὰς ἤδη βαίνων τοῦ βίου του,

καὶ πικρὰ φέρων πείρας ἐφόδια, ἀφ' οὗ εἶδε φρούδας
τὰς ἐλπίδας, ἀκάρπους τοὺς ἀγῶνας καὶ σβεσθέντα
τὰ ὄνειρά του, ἀφ' οὗ σπείρας τὸ ἀγαθὸν ἐθέρισε τὴν
ἀγνωμοσύνην, καὶ εἰς πᾶσαν ἀκανθαν τοῦ σταδίου
τοῦ ἀφῆκεν ἐν ῥάκος τῆς εὐτυχίας του, δύναται, ἀ-
ναμετρῶν τὴν ὁδὸν ἣν ἀσκόπως διῆλθε, νὰ χύσῃ ἐπ'
αὐτῆς δάκρυ μελαγχολίας, καὶ αὐτοῦ ἐπιτρέπεται
πικρὰ λέξεις ἀδημονίας νὰ διαφύγῃ τὰ χεῖλη. Ἀλλ' ἂν,
ὡς εἰκότως ὑποθέτομεν, νέος εἶναι ὁ ποιητὴς τῶν λυ-
ρικῶν ἀσμάτων, τοῦ νέου ἡ ἰκμὰς εἶναι ἡ ἐλπίς καὶ
ἡ δραστηριότης. Ἡ ζωὴ τῷ προσμεριδιᾷ, τὸ μέλλον
τῷ ἀναπεταννύει εὐρεῖς τοὺς ὀρίζοντας. Λέξεις δυσ-
πιστίας καὶ ἀπογνώσεως εἰσὶν ἀνάτιοι παρ' αὐτῷ,
καὶ ἀποδεικνύουσιν ἡ κατάστασιν ἠθικῶς νοσηρᾶν, ἡ
κακὴ ζήλον ἐπιτήδευσιν. Ἄν ἀμφιβάλλῃ περὶ τῆς ὑ-
πάρξεως ἀγαθῆς καὶ τὰ πάντα διαπούσης προνοίας,
ὅς ἴδῃ τὸ κάλλος τῆς φύσεως, ὅς σπουδάσῃ τὸν χρυ-
σοῦν τῆς ἀρμονίας δεσμὸν, τὸν συνέχοντα τὸν φυσικὸν
κόσμον καὶ τὸν ἠθικόν, καὶ τότε εἰλικρινῶς ἐ-
ρωτήσας τὴν θερμὴν καὶ παλλομένην καρδίαν του,
θέλει τὴν αἰσθανθῇ πλήρη πίστεως καὶ ἐλπίδος. Τῆς
ποιήσεως ἐντολὴ πρέπει νὰ εἶναι ν' ἀντανανκλᾷ τῆς
διανοίας τὰς ὑγιεινέρας ἐμπνεύσεις, νὰ καλλιεργῇ
τὴν λατρείαν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ, νὰ καταρ-
τίξῃ καὶ οὐχὶ ν' ἀνατρέπῃ, νὰ φωτίξῃ καὶ οὐχὶ νὰ
πλανᾷ.

Ἀλλ' ὅ,τι κατὰ ταύτην τὴν τάσιν ἀπαντῶμεν ἐ-
νίοτε οὐχὶ λίαν ἐπαινετὸν παρὰ τῷ ἡμετέρῳ ποιητῇ,
πρέπει μᾶλλον ν' ἀποδοθῇ εἰς παρεκτροπὴν διανοίας
ὀργώσης, καὶ ὑπερβαλλούσης εἰσισθησίας. Διότι κα-
τὰ τὴν τελευταίαν ταύτην ιδιότητα, ὡς καὶ κατὰ
τὴν φαντασίαν, προέχει οὗτος τοῦ ποιητοῦ περὶ οὗ
ἀνωτέρω διελάδομεν. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἐλαττοῦται
πολὺ ἐκείνου κατὰ τὴν γλῶσσαν, οὐχὶ διότι ὀλιγω-
τερον Ἑλληνίζει, — τοῦτο ἴσως μάλιστα ἐδύνατο κα-
τά τι νὰ τῷ καταλογισθῇ καὶ εἰς προτέρημα — ἀλ-
λὰ διότι στερεῖται τῆς ἀκριθείας ἐκείνου, καὶ περι-
πίπτει εἰς γραμματικὰ ἀμαρτήματα. Τὸ ἐλάττωμα
ὅμως τοῦτο, ὃ δύναται καὶ ἀφείλει νὰ διορθώσῃ δι'
ἐπιμελείας, ἐξαγοράζει τὸ αἶσθημα τῆς καλλιπείρας,
τὸ ἐπιφαινόμενον εἰς πάσας τοὺς τὰς συνθέσεις. Καὶ ἡ
στιχομεγεία του δὲ εἶναι ἐν γένει καλὴ, καὶ τοι μὴ
ἀπηλλαγμένη χασμωδίων τινῶν καὶ χαλαρῶν στίχων.
Ἵστε περὶ αὐτοῦ δυνάμεθα γενικὴν νὰ ἐπιφέρωμεν
κρίσιν, ὅτι κέκτηται μὲν τὰς θεμελιώδεις ἀρετὰς αἵ-
τινες καταρτίζουν τὸν ἀληθῆ ποιητὴν, τὴν φαντα-
σίαν, τὸ αἶσθημα καὶ τὴν φιλοκαλίαν, στερεῖται ὅ-
μως ἐτι τῆς ἀναγκαίας μελέτης καὶ τῆς ἀσκήσεως
αἵτινες τὸν ἀναδεικνύουσι.

Τὸ ἐπόμενον ποιημάτιον εἶναι μικρὸν δείγμα τῆς
τρυφερότητος τῆς γραφίδος αὐτοῦ.

Εἰς ἀσθενὲς παιδίον.

«Θεέ μου τὸ μικρὸν αὐτὸ τί σ' ἔπαισε παιδίον;
τὸν κραταῖον πῶς ἔδλαψε τὸ ἀσθενές σου πλάσμα;
Μὴ σέ ἀφύπνισε τυχὸν μὲ ἀκαιρὸν τι ῥῆμα,
ἢ ἄνθος τι μὴ σ' ἔθραυσε πηδῶν εἰς τὸ πεδίον;

Τί ἄλλο μέγα ἔγκλημα νὰ πράξῃ ἡδυνήθη,
καὶ τί κακούργημα φρικτὸν εἰς τὸν βραχὺν τοῦ βίου,
ὥστε βασάνων ἄξιον καὶ πόνων καὶ δακρύων
ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου τῇ φρεσὶ ἐκρίθη;

Ἴδὲ, ἀντὶ εἰς τοὺς ἀγρούς ἐλεύθερον καὶ χαῖρον,
μὲ ῥοδοχρόους παρειαὶ καὶ μὲ γέλοισιν ὄμμα
νὰ τρέχῃ, καίτοι κατηφές εἰς τὸ πικρὸν τοῦ στρώμα,
καὶ τοὺς συντρόφους παίζοντας ἀκούει ὑποφέρον.

Δὲν τὸ λυπεῖσαι σύ; Ἐμὲ μὲ σχίζει τὴν καρδίαν
ἀδίκως πάσχον τρυφερόν, ἀδύνατον παιδίον,
πειρώμενον νὰ μειδιᾷ ἐν μέσῳ τῶν δακρύων,
καὶ μέχρι τῆς ἐσχάτης τοῦ πνοῆς, μὲ τὴν γλυκεῖαν

φωνὴν τοῦ διαδεδαίουσιν ὅτι δὲν πᾶσχει πλέον,
εἰς τὴν βλέπει τὴν πτωχὴν μητέρα τοῦ, βιγῶσα,
πυρρῶν νὰ τὸ θεωρῇ, καὶ ἔπειτα, σιγῶσα,
νὰ στρέφῃ πρὸς τὸν οὐρανὸν τὸ ὄμμα τῆς τὸ κατὸν.

Καὶ ἂν ἐκπνεύσῃ! Διὰ τί πλὴν τότε ἐγεννήθη;
μὲ τοὺς ἀθλίους διὰ τί γονεῖς δεσμούς νὰ δέσῃ;
ἢ, ὅταν ἀπαξ ἔδρασε, καὶ ἀπαξ ἡγαπήθη,
τίς ὁ σκληρὸς δοῖς τολμᾷ νὰ τοῖς τὸ ἀφαιρέσῃ;

Ἐλθέ, καὶ κλίνον, ὕψιστε, εἰς νεκρικὸν τι στρώμα,
καὶ τὴν ἐγγύς τοῦ ἀπελπίν ἀτένισον μητέρα,
καὶ ἔσο-ἔσο ἴλεως ἐν τῇ πτωχῇ μας σφαίρᾳ
ἂν βλάστημον εἰς τὸ ἐξῆς ἀνοίγῃται τι στόμα. »

Ἔτι δὲ μᾶλλον χαρακτηρίζει τὴν Μοῦσαν τοῦ
ποιητοῦ, καὶ τοῦ αἰσθηματος αὐτοῦ τὴν τάσιν τὸ ἐ-
πόμενον μικρὸν ἐλεγείον, περιπαθέστατον μὲν, ἀλ-
λὰ καὶ λεπτῆς τινος πικρίας μὴ ἀπῆλλαχμένον.

Ἡ κατάσκοπος ψυχὴ.

Φέρει δὲ προσφορώτατα ὡς λόγιον τοὺς δύο τού-
τους δημοτικοὺς στίχους:

«Καὶ γὰρ τ' ἡδύκομος Νιδὼς ἐμνήσατο σίτου. »

(Ἰλ. Ω, 603).

«Γαστέρι δ' οὕτως ἔστι νέκυν πενθήσαι Ἀχαιοῦς. »

(Ἰλ. Τ, 225).

«Ψυχὴ τὴν γῆν ἀφήσασα ἐκείνην τὴν πρωΐαν,
ὡς ἔλυσε τὴν κόμην τῆς ἡ νύξ τὴν μελανὴν
καὶ εἰς τοὺς αἰθέρας ἔσπαιρεν ἀστέρας καὶ σκοτίαν,
ποθοῦσα τῆς μητρὸς αὐτῆς ν' ἀκούσῃ τὴν φωνήν,
καὶ τῶν φιλάτων τῆς ἐγγύς ἀόρατος νὰ κλαύσῃ,
τὴν δυσκολὸν τῆς ἡρῆατο κατωφερῆ πορείαν,
προσέχουσα εἰς ἄστρον τι μὴ τὰ πτερὰ τῆς καύσῃ.

Σκότος θαθὺ ἐκάλυπτε τὴν πατρικὴν οἰκίαν,
καὶ ἐσφύριζεν εἰς τὰς ἐγγύς πλατάνους ὁ βορρᾶς.
Ὁ κύων αἰφνης κλαυθμηρὰν ἀρῆκε θρηνηθεῖαν,
καὶ εἰς τὴν ἐστίαν ἔτριξαν τὰ ξύλα τῆς πυρᾶς.

Ἐπὶ φρεστροῦ δίδουμον λαμπάδων φέγγος καίει
νεκρὸν φωτίζον, εἰς χλωρὰν δραπέντα ἡλικίαν,
καὶ ἐγγύς ἡ ἀπελπίς ὁμᾶς τῶν συγγενῶν τοῦ κλαίει.

Ἦχος ἠκούσθη ἀμυδρὸς τῶν κεφαλῶν τῶν ἀντα'
ἀόρατος εἶχεν ἐμῇ ἐγγύς τῶν ἡ ψυχῇ,
καὶ ἐγνώρισε τὸ σῶμά τῆς ὠχρὸν ἐν τῇ σαδάνῳ,
καὶ ἐπὶ τὸ στόμα ἀσπασμὸν τῷ ἔδωκε ἡ πτωχὴ.
καὶ εἶδε τὴν μητέρα τῆς, ὠχρὰ, ἀπηλπισμένη,
παράφορος, εἰς τὸν νεκρὸν νὰ ῥίπτεται ἐπάνω,
ἐνθέρμους, ζῶσα καὶ αὐτὴ νὰ παύσῃ, εὐχομένη.

Καὶ εἶδε τὸν πατέρα τῆς νὰ κλαίῃ, καὶ πενθοῦσαν
τὴν φαλακρὰν τοῦ, συμφορὰ! νὰ κλίνη κεφαλὴν
καὶ τὴν γλυκεῖαν ἀδελφὴν εἰσέτι ἀγρυπνοῦσαν,
καὶ τήκουσαν τὴν παρειὰν αὐτῆς τὴν ἀπαλὴν.
Ἄλλ' οἱ μικροὶ τῆς ἀδελφοί, γελῶντες εἰς γωνίαν
εἰ καὶ ἡμέραν ἅπασαν εἰσέτι μὴ ἀποῦσαν,
φεῦ! λησιμονήσαι πρὸ πολλοῦ τὴν εἶχον τὴν ἀθλίαν.

Ἐπέστρεψε μετὰ καιρὸν. Τὸ σῶμά τῆς τ' ὥρατον
ἦδη ἡ γῆ εἰς τὸν θυγρὸν εἶχεν αὐτῆς μυχόν,
καὶ τὸ ἐμάστιζε ἡ βροχὴ, καὶ ψυχρὸς λίβας πνέων,
τὸ ἔκαμν' εἰς τὸ μνημᾶ τοῦ νὰ τρέμῃ τὸ πτωχόν.
Λύπη σιγῶσα καὶ ἡρεμὸς τὴν πρὶν ἀπελπίσαν
νὸν διεδέχθη. Τὴν θαντὴν οὐδὲν ἐδήλου πλέον,
καὶ πάντα τὴν προτέραν τῶν ἀνέλαδον πορείαν.

Καὶ αὖθις ἦλθε. Μουσικῶν ὀργάνων καὶ γελῶτων
βοῇ, ἐν ᾗ κατήρχετο, προσέδαλεν αὐτήν.

Χορὸς εἰς τὴν οἰκίαν τῆς ἐδίδετο, καὶ φῶτων
καὶ ῥόδων ἔγεμεν αὐτὴ διὰ τὴν ἐορτήν.

Ἡ ἀδελφὴ τῆς χαρωπὴ εἰς χορευτοῦ ἀγκάλην
προθύμως παρεδίδετο, καὶ ἦτο ἐκ τῶν πρώτων
νὰ ἀφειθῇ εἰς τοῦ χοροῦ τὴν θορυβώδη ζάλην.

Μόνῃ ἡ μήτηρ τῆς τινὰ ἀκόμη δυσκολίαν
νὰ μειδιάσῃ εὗρισκεν. Ἐδάκρυα ἡ ψυχῇ,
καὶ πᾶσα πρὸς τὸν οὐρανόν, τὴν πρὸς τὴν γῆν πορείαν
οὐδέποτε ἔπανέλαδεν, οὐδέποτε ἡ πτωχὴ!
Ἄλλ' εἰς τὰς χώρας τῆς χαρᾶς, τοὺς εὐθαλλεῖς ἀνθῶνας,
ἔπου τὰ πάντα εὐτωχῇ, σιγῶσα εἰς γωνίαν,
τὰς ἄλλας ἄφικε ψυχὰς νὰ ἐντροφῶσι μόνας. »

Μεταξὺ τῶν ἐπιδοκιμασθέντων ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς
ποιημάτων τάττεται καὶ ἕτερον τοῦ διηγηματικοῦ
εἶδους, τὸ ἐπιγραφόμενον Σωκράτης καὶ Ἀριστοφάν-
ης, συνοδευόμενον δὲ καὶ ὑπὸ τινων λυρικῶν τεμα-
χίων, ἅτινα, προστεθέντα πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἀ-
παιτουμένου ἀριθμοῦ τῶν 500 στίχων, συντελοῦσιν
ὅμως οὐχ ἥττον καὶ εἰς ἀπόδειξιν τῆς εὐκαμψίας καὶ
τῆς λεπτότητος τοῦ καλάμου τοῦ ποιητοῦ.

Ὁ Σωκράτης καὶ Ἀριστοφάνης εἶναι μικρὸν καὶ
συνεπτυγμένον διάγραμμα, ἀποσπασθὲν ἐκ τῆς με-
γάλῃς εἰκόνης τῆς ἀρχαιότητος, διατηροῦν δ' ἐξ ἐ-
κείνης τὴν καθαρότητα τῶν μορφῶν, τὴν αὐστηρό-
τητα τῶν περιγραμμάτων, τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ καὶ
τὴν ἐνίοτε μέχρι φειδωλίας χωροῦσαν ἐγκράτειαν τοῦ
χρωματισμοῦ εἶναι ἀντήχησις λαμπρῶν τινων τό-
νων ἐκ τοῦ μεγάλου θροῦ τοῦ ἀρχαίου δήμου τῶν Ἀ-

θηναίων. Κατὰ τὴν παράστασιν τῶν Νεφελῶν, ὁ Σωκράτης ἀδίκως διακωμωδούμενος, ἐμφανίζει ἑαυτὸν ἐν εὐγενεὶ ἀξιοπρεπείᾳ εἰς τοὺς περιέρχους καὶ θαυμάζοντας θεατάς. Ἀλλ' ὅτε μετὰ ἔτη, θύμα δημωδῶν προλήψεων, πίνει τὸ κύνειον, βαρείας παρίσταται αἰσθανόμενος τὰς τύψεις τοῦ συνειδότος ὁ κωμωδοποιὸς, διότι ὑποπτεύει ὅτι τὰ βέλη τοῦ σαρκασμοῦ ἃ χαριεντιζόμενος ἔρριπτεν, αὐτὰ ὑπερηκόντισαν τὸν σκοπὸν, καὶ ἐπὶ τῶν τυφλῶν τοῦ ὄχλου παθῶν φερόμενα, ἔφερον τέλος τὸν θάνατον εἰς τὸν ἐναρετώτερον τῶν ἀνδρῶν. Ἡ τοιαύτη ἐψίχα αὐτοῦ μεταμέλεια δὲν μαρτυρεῖται ἱστορικῶς, ἀλλ' εἶναι ἐξιλέωσις ὀφειλομένη τῇ σκιᾷ τοῦ δικαίου, καὶ οὐδόλως ἀπάθουσα πρὸς τὸν γενναῖον χαρακτῆρα τοῦ ποιητοῦ, ὅστις φοβερός πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς ἀντιπάλους του, δὲν ἐπενέβαινε πλέον κατ' αὐτῶν ἡττηθέντων, οὐδὲ θανάσιμοι ὅταν ἦσαν ἐχθροὶ του.

Ὁς μέγιστον ὄντα Κλέωνα ἐπείσ' εἰς τὴν γαστέρα,
κ' οὐκέτ' ἐσθλὸς γ' ἐπεπῆδ' οὐ γ' αὐτῷ κειμένῳ.

Τοιαύτη ἡ ἀφελὴς ὑπόθεσις τοῦ ποιηματίου τούτου, γεγραμμένου ἐν πολλῇ γνώσει τῆς ἀρχαιότητος. Οἱ στίχοι αὐτοῦ, ἱαμβικοὶ δίμετροι, οἱ μὲν ἀκατάληκτοι, οἱ δὲ ὑπερκατάληκτοι ἐναλλάξ, ἔχουσι τι ἐν τῷ ῥυθμῷ τὸ ἀβρὸν καὶ ἐκλελυμένον, ἀλλ' εἰσὶν ἀκριβεστάτης κατασκευῆς, καὶ σχεδὸν εἰπεῖν οὐδὲ εἰς ἐν αὐτοῖς ὁ βεβιασμένος· αἱ δ' ὁμοιοκαταληξίαι εἰσὶ πλούσιαι καὶ συνεχῶς ἐκλεκταί· ἡ δὲ γλῶσσα, καθάρᾳ, κυριολεκτικῇ, ἐπιμελελημένη καὶ γλαφυρά, οὐδαμοῦ ἔχει λέξιν παρέλκουσαν, ἢ σώρευσιν ἐπιθέτων, ἢ σύγχυσιν τοῦ χρωματισμοῦ. Ἐὰν πάντα ἐν τῇ φράσει εἰσὶν ἀναγκαῖα, καὶ ἡ ἐγκράτεια αὕτη χωρεῖ μέχρις ὑπερβολῆς. Τινὰ κοσμήματα ἐνιαχοῦ προστιθέμενα, δὲν θὰ ἐφάνιντο περιττά. Ἀμίμητος εἶναι ἡ καλλονὴ τῶν γυμνῶν χαρίτων, ἀλλ' ἐν ῥόδον εἰς τὴν κόμην των δὲν τὰς βλάπτει.

Τὴν αὐτὴν ταύτην συστολὴν καὶ ὑπερβάλλουσιν σωφροσύνην παρατηροῦμεν καὶ ὡς πρὸς τὴν ὕλην οἰκονομίαν καὶ ἐκθεσιν τοῦ μύθου, ἀναπυλοῦσάν πως τὰς ὥραιας ἀνθοδέσμας ἐκείνας, ἃς ἀποτελοῦσι συμπεπισμέναι ῥόδων κεφαλαὶ ἐκλεκταί, αἵτινες ὁμῶς ἴσως ἔτι μάλλον θὰ εὐηρέστουν, ἂν δὲν τοῖς ἀφηροῦντο τὰ φύλλα καὶ ὁ διαπνέων ἀήρ. Εὐρυτέρα καὶ ἐπιτηδεῖα περιγραφή τοῦ ἀρχαίου θεάτρου, τῆς τῶν Νεφελῶν παραστάσεως, τοῦ φιλολογικοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ἀριστοφάνους, τῶν φιλοσοφικῶν τοῦ Σωκράτους δογμάτων, ἐκτείνουσα τὸ ποίημα, ἡδύνατο οὐκ ὀλίγον ν' αὐξήσῃ καὶ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ. Ἐλπίζομεν ἡ τοιαύτη κρίσις νὰ μὴ δυσареστήσῃ τὸν ποιητὴν, ἀναλογιζόμενον ὅτι πολὺ δεινότερον εἶναι ὅταν ἡ κριτικὴ εὐχεται τὸ ποίημα βραχύτερον, ἢ τ' ἀνάπαλιν.

Ὁ ποιητὴς ἐκθέτει ὡς ἔπεται τὴν ἀφορμὴν ἧτις τῷ ἐνέπνευσε τὸ προκείμενον ποίημα.

« Ὅταν πλανῶμ' ἐρίοτε ῥεμβάζων κατὰ μύρας,
συχρὰ μὲ μεταφέρουσιν εἰς εὐκλείας αἰώνας
τῆς φαντασίας τὰ πτερά,
καὶ τῶν μικρῶν μας Ἀθηνῶν ἀγείεις τὴν τέρβην μόλις,
βλέπω εὐδαίμων ἢ λαμπρὰ τοῦ Περικλέους πόλις
ἐνώπιόν μου τὰ περᾶ.

Καταλιπὼν ἐπὶ στιγμὴν τὸν ἀσημόν μας χρόνον,
τὴν δόξαν συμμερίζομαι πολλάκις τῶν προγόνων,
καὶ ζῶ μαζὴ των εὐτυχῆς.
Ἐν ᾧ σεμνὸν ἐρείπιον τὸ βλέμμα μου προσβάλλει,
τὸ ἀναπλάττω, κ' ἐκθαμβος τὰ νεαρά του κάλλιπ
βλέπω μὲ τ' ὄμμα τῆς ψυχῆς.

Τοῦ Παρθενῶνος θεωρῶν τὰς στῆλας πεπτωκυίας,
τὸν πλάττω ὡς τὸν ἐπλάσεν ἀκμαῖον ὁ Φειδίας,
ὁ πλάστης οὗτος τῶν Θεῶν
καὶ πᾶν ἐκπύοντα λείψανον τῶν δουλικῶν κηλίδων,
κοσμῶ καὶ μὲ τὴν λείπουσαν ἐκ τῶν Καρυατίδων
τοῦ Ἐρεχθέως τὸν ναόν.

Ὅτως ἐρρέμβαζον, ἐν ᾧ, σιωπηλῶς δακρύων,
μῖαν ἡμέραν ἐβλεπον σωρείαν ἐρειπίων
τὸ θέατρον τῶν Ἀθηνῶν,
καὶ εἰς τῆς φαντασίας μου παραδοθεὶς τὴν μέθην,
τὰς ἐποχὰς ἐπέρασα, κ' εἰς μίαν παρενρέθην
ἐκ τῶν ἐνδόξων του σκηνῶν ».

Ἰδοὺ δὲ πῶς βραχυλόγως προλογίζων διαγράφει τὴν τοῦ δράματός του σκηνήν.

« Τὰ Διονύσια τελεῖ
τῆς Ἀθηνᾶς ἡ φίλη πόλις,
καὶ θεαταὶ ἐκεῖ πολλοὶ
ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἤλθον ὅλης.

Πολλὰ θεάματα αὐτῇ
θὰ περιλάβῃ ἡ ἡμέρα·
ὡς μία παύση τελετῇ,
ἀμέσως θ' ἀρχεται ἑτέρα.

Τῆς ἀκροπόλεως ἐμπρὸς
τὸ μέγα θέατρον ἀνέρπει,
καὶ ὑπεράνω του λαμπρὸς
ὁ Παρθενῶν τὸ βλέμμα τέρπει.

Δραματικὸς ἐκεῖ ἀγὼν
θὰ γίνη, πάντας προσελκύων,
κ' εἰς τὸν νικῶντα χορηγόν
θὰ δοθῇ τρίπους ὡς βραβεῖον ».

Ῥίπτων δ' εἶτα βλέμμα ταχὺ ἐπὶ τοῦ πλήθους
τῶν θεατῶν, ἰδοὺ πῶς διακρίνει τινὰς ἐξ αὐτῶν.

« Ὅλων τὸ βλέμμα προσήλω
αὐτὸς ἐδῶ ὁ νεανίας·
ἔχει μορφήν περικαλλῆ,
καὶ σῶμα ἔμπλεον μαγείας.

Εἶν' ἡ στολή αὐτοῦ χρυσή,
καὶ εἰς τὸ κάλλος του προσθέτει.
Ἄλκιδιάδῃ, εἶσαι σύ,
εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς δόξης ἔτι.

Αὐτοῦ ἡ γόησσα φωνή
ἦγε καὶ ἔφερε τὰ πλήθη,
καὶ μειδιῶν νὰ τυραννῇ
τοὺς Ἀθηναίους ἐδυνήθη.

Ὁ Εὐριπίδης παρεκεῖ
τὸ νέον ὄραμα περιμένει·
εἶναι τὸ ἥθος του γλυκὺ,
καὶ νοῦν ὑπέρτερον ἐμφαίνει.

Θά ἴδ' ἡ δάφνη ποιητοῦ
ἄλλου τὸ μέτωπον νὰ στέφῃ,
χωρὶς τὸ μέτωπον αὐτοῦ
νὰ συσκιάσουν φθόνου νέφη.

Ὡς πρὸς τὰ ἦθη θεωρῶν
ἐπιβλαβεῖς τὰς κωμικοῖς,
κάθηται μ' ἥθος λυπηρὸν
ὁ εὐσεδὴς ἐκεῖ Νικίας *.

Ἄλλ' ἄς μὴ διακόψωμεν τὴν ἀνάγνωσιν.

* Ὁ ὄχλος, ἀνυπομονῶν,
ἔτι θρασύν' ἡ ὥρα βλέπει,
καὶ διὰ κρότων καὶ φωνῶν
τέλος ν' ἀρχίσωσι προτρέπει.

Ἄλλ' αἴφνης γίνεται σιγή,
καὶ ἡ αὐλαία πίπτει ἄμα.
Εὐδαίμων ἔστις χορηγεῖ!
Νεφέλαι λέγεται τὸ ὄραμα.

Χαίρε, μεγάλε ποιητά!
Εἰς τὴν σκηνὴν καθὼς ἐφάνης,
ἀπὸ τὰ στόματα πετᾷ
ὄνομα ἔν * Ἀριστοφάνης *.

Ὅλων εὐφραίνει τὴν ψυχὴν
τῆς στιχουργίας σου τὸ μέλος,
κ' εἰς πάντα στίχον σου τραχὺν
ἄσβεστος ῥήγνυται ὁ γέλως.

Πλὴν διατί τοὺς θεατὰς
τόση χαρὰ καταλαμβάνει;
τί ὄνομα ἄραγε ἵπταται
εἰς τὸν λαόν, Ἀριστοφάνη;

Ἐχθρὸς βαγδατος τῆς τρυφῆς,
τὰ χαλαρὰ μαστίζει ἦθη;
ἢ τοὺς ἀστέμους συγγραφεῖς,
οἵτινες φθείρουσι τὰ πλήθη;

Τῶν ἀναιδῶν δημαγωγῶν
ἐμπαίζεις ἴσως τὰς μωρίας,
δοοὶ τὸν φαυλὸν των ζυγόν
καλύπτουν μ' ἄνθη κολακείας;

Ἐκεῖ τὸν Κλέωνα ἰδὲ
πῶς τρέμει ὅλος περιμένων
νέον σου βέλος, αἰοδῶ,
εἰς δηλητήριον βαμμένον.

Ἄλλ' ὄχι! Τῆς σκηνῆς αὐτῆς
ἡ μνήμη ἄς ταφῇ εἰς ζόφον! ,
Ἵδρίζει μέγας ποιητὴς
τὸν ἀρχηγόν τῶν φιλοσόφων

Ὁ ὄχλος ἐπληττε σκληρὰ,
καὶ ἀπητέτο παιδιὰ τις,
καὶ τῷ ἐρρίφθη ὡς βορὰ
μεγάλη δόξα, ὁ Σωκράτης *.

Καὶ τέρπονται τῷ ὄντι οἱ Ἀθηναῖοι ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ
κρυπτομένη ὑπὸ ἄνθη ποιήσεως.

* Τίνα τὸ ὄραμα λοιδορεῖ
οὐδ' ἐρωτᾷσι κἄν ἐκεῖνοι.
Πέπλον καλὸν ἔταν φορῇ,
κ' ἡ ἀδικία τοὺς ἰδύνει.

Μάλιστα εἰς τῶν θεατῶν
ὑπὲρ τοὺς ἄλλους ἔλους χαίρει,
προσωπικῶς ἐπικροτῶν
τὰ ἐντελῆ τοῦ ἔργου μέρη.

Πρεσβύτης οὗτος κεκυφώς·
εἶναι βαθεῖς οἱ ὀφθαλμοὶ του,
καὶ ἀπὸ μύχιόν τι φῶς
λάμπουσα φαίνεται ἡ μορφὴ του.

Λευκὸν ἱμάτιον φορεῖ
ἄνευ ματαίων κοσμημάτων.
Πρὸς τὴν θυμέλην θεωρεῖ,
ὄφιν γαλήνιον φυλάττων.

Εἶν' ὁ Σωκράτης. Εὐλαβεῖς
οἱ μαθηταὶ αὐτὸν κυκλοῦσι·
Μετὰ δικαίας συντριβῆς
τὴν ἀδικίαν θεωροῦσι *.

Καὶ μετὰ τινὰς στροφὰς κατωτέρω·

* Εἶδ' ὁ Σωκράτης τὸν λαόν
νὰ τὸν ἰδῇ ἔτι ἐπύθει,
καὶ γαληναίως μειδιῶν
ἐπὶ τῆς ἔδρας ἀνωρθώθη.

Τὸ πλῆθος ἔπαυσε γελῶν
εὐθύς, κ' εἰς σέβας ἐκινήθη.
Ὡ ποιητά τῶν Νεφελῶν,
ὁ ὕβριστὴς ἐξεδικήθη.

Αὐτὸν καὶ μόνον εὐφημεῖ
ἡ πόλις ἅπασα συνάμα,
καὶ παραβλέπει, ὦ τιμὴ!
χάριν τοῦ ἥρωος, τὸ ὄραμα.

Πλὴν τοῦ Σωκράτους ἀπαθὲς
ἔμειν' ἡ ὄψις ἡ γλυκεῖα.
Γνωρίζει διὰ ἀσταθῆς
εἶναι τοῦ ὄχλου ἡ φιλία,

Ὅτι γένῃ εἰς τὸν λαόν
ἡ νέα δοξα νέον φθόνον,
κ' ὑπὸ πᾶν χεῖλος μειδιῶν
κρύπτει ὁδοὺς σκληρῶς πληγύνων.

Γέλως τοὺς ἄλλους ἀπατῶν,
ἐπὶ τὰ χεῖλη του ἀνέσθῃ.
Ἵπὸ τὸν θρίαμβον αὐτὸν
ἴσως τὸ κύνειον μαντεύει ».

Μετά τινα δ' ἔτη ἀπὸ τῆς παραστάσεως ταύτης,
« καὶ ἄλλη πάλιν τελετὴ
τοὺς Ἀθηναίους συνενώνει, »

ἡ εἰς θάνατον καταδίκη τοῦ Σωκράτους, τοῦ ἀνδρὸς
ἐκείνου ὅστις

« Διὰ τοῦ θεοῦ του νοῦς
κατὰ τῆς φύσεως παλαίων,
ἀκόμη δὲν ἦτο θεός,
ἀλλ' ἄνθρωπος δὲν ἦτο πλέον.

Ἀγνώστους ἔτ' εἰς τοὺς λαούς
ἀρχὰς ἐκεῖνος ἀναγγέλλων,
Θεὸν νικῶντα τοὺς Θεούς
ἴσως διέδλεπ' εἰς τὸ μέλλον.

Ἀπεκαλύφθη εἰς αὐτὸν
τῆς Ἰουδαίας ἡ θρησκεία,
κ' ἐμάνταν ἴσως τὸν Χριστὸν
ἐν ᾧ ἐλάτρευε τὸν Δία.

Ὅταν προβαίνει ἡ αὐγὴ,
ἐρυθριῶσα ἔτι κόρη,
πρὶν φωτισθῇ ἡ ἄλλη γῆ,
τὰ ὑψηλά φωτίζει ὄρη.

Ὁ κοῦφος ὄχλος μὲ χαράν
διὰ τὸν θάνατον ὠμίλει,
καὶ μίαν ὕβριν ἡ ἀράν
ὅλων ἐπρόφερον τὰ χεῖλη.

— Δὲν ἦτον φίλος τῶν Θεῶν.
— Διαφθορῶς τῶν νέων ἦτον.
— Ἐδλαπτε λίαν τὸν λαόν
ψευδῇ σοφίσματα κηρύττων.

— Αἱ ὁμιλίας του ῥηταὶ
προκλήσεις ἦσαν τυραννίας.
— Ἐκείνου ἦσαν μαθηταὶ
ὁ Θηραμένης, ὁ Κριτίας ».

Ἀλλ' ἐν ᾧ ταῦτα ἔλεγεν ὁ κοῦφος ὄχλος, ἐπιχαί-
ρων τῇ ἀδικίᾳ, ὁ Ἀριστοφάνης, μακρὰν τῶν ἄλλων,
παραδίδεται εἰς πικρὰς τύψεις τοῦ συνειδύτος. Προ-
σερχόμενος δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Πλάτων, τὸν προσρω-
νεῖ μετὰ φωνῆς γλυκείας καὶ συμπαθροῦς·

« — Ἀκάνθας φαίνεται κακὰς
μὲ ἄνθη θάλλοντα τυλίσσεις,
κ' ἔχουσι λίαν τραγικὰς
αἱ κωμωδίαί σου τὰς λύσεις. — »

Τότε ὁ Ἀριστοφάνης τὸν παρακαλεῖ νὰ τῷ εἰπῇ
ἂν ἐκπνέων ὁ φιλόσοφος δὲν ἐξέπεμπε κατ' αὐτοῦ
ἀγρίας ἀράς, καὶ ὁ Πλάτων διηγεῖται.

« Λόγοι γαλήνης ψυχικῆς
οἱ ἔσχατοί του ἦσαν λόγοι·
κ' εἰς φίλους κ' εἰς ἐχθροὺς γλυκὺς,
ἐπίσης ἅπαντας ἠδύλογει.

Εἶχ' εἰς τὰ βάθη τοῦ νοῦς
ζωῆς μελλούσης προαισθήσεις·
ἦτον ἀνέμελος ἡὼς
ὁ θάνατός του, ὅχι δύσις.

Ἐφαίνεται ὅτι τὸν οὐδὸν
ἐπάτει θνήσκων ἄλλου κόσμου,
καὶ ᾄσμα κύνου μελωδῶν
ἐκλείπε τ' ὄμμα του ἐμπρὸς μου.

Ἐδίδασκ' ἔτι ἀπαθὲς
ἐν ᾧ τὴν κύλικα ἐκράτει,
καὶ στοχασμὸς ἦτον βαθύς
καὶ ἡ πνοή του ἡ ἐσχάτη.

Ἐὰν εὐρίσκεσο παρών,
κ' ἔδλεπες θνήσκοντα ἐκεῖνον,
θρῆνον θὰ ἦνους γοερὸν
μὲ τῶν ἐταίρων του τὸν θρῆνον.

Πῶς συνεχώρει ἐκ ψυχῆς
τοὺς ὑβριστὰς ἂν ἡκροᾶτο,
διὰ τοὺς στίχους τοὺς τραχεῖς
σὺ σεαυτὸν θὰ κατηρᾶτο·

Διότι εἶναι ἀγαθὴ,
Ἀριστοφάνη, ἡ ψυχὴ σου,
καὶ μὲ δακρύων θὰ πλυθῇ
χοᾶς ἀφθόναυς ἡ κηλὶς σου.

Ἀλλὰ σ' ἀφήνα· ἱερὸν
νὰ ἐκπληρώσω χρέος πρέπει,
ἀπὸ τὰς τύχας τῶν καιρῶν
τὰ ἀθάνατά του σώζων ἔπη.

Θὰ τὰ συλλέξω, ποιητὰ,
μετ' εὐλαδοῦς ἐγὼ καλάμου,
κ' εἰς τοὺς αἰῶνας θὰ πετῇ
μὲ τ' ὄνομά του τ' ὄνομά μου.

Ὡς γλύπτης ὄνομα θνητοῦ
εἰς Θεοῦ ἄγαλμα χαράττων,
ἐπὶ τὰ θεῖα ἔργ' αὐτοῦ
τρέμων κ' ἐγὼ θὰ γράψω « Πλάτων ».

Ὁ τοῦ Σωκράτους προσφίλης
ὑπὸ λογμῶν πικρῶν ἐπνίγη,
κ' ἐκεῖ νὰ κλαύσῃ συσταλὲς,
μετὰ τοῦ πλήθους ἀνεμίγη ».

Ἐν μιᾷ δὲ τῶν ἐπομένων νυκτῶν, ἡ σελήνη προ-
κύπτουσα τῶν συννέφων, ἔδειξεν ἄνδρα ἀναρτῶντα
στέφανον εἰς νεκρικὴν στήλην.

« Ἀριστοφάνη, εἶσαι σὺ
τὸ τοῦ Σωκράτους μνημα στέφανον. »

Τοιοῦτο εἶναι τὸ γλαφυρὸν καὶ ὠραῖον τοῦτο ποι-
ημάτων, εἰς ὃ οἱ κριταὶ ἀπονέμουσιν ὁμοφώνως τὸν
στέφανον.

Κ. ΛΣΩΠΙΟΣ.

Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

Α. Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗΣ.

ΙΑΤΡΙΚΗ ΚΑΙ ΙΑΤΡΟΙ ΤΗΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ.

—οοο—

Οἱ Αἰγύπτιοι κατὰ Πλίνιον ἐσεμνύνοντο ἐπὶ τῇ
ὁμολογίᾳ, ὅτι μετὰ αὐτῶν ἀνεφάνη καὶ ἀνεπτύ-
χθη τὸ πρῶτον ἡ διδασκαλία τῆς γνώσεως καὶ थे-
ραπείας τῶν διαφόρων τοῦ ἀνθρώπου ἀσθενειῶν καὶ
ἀληθῶς οὐδὲν ἄλλο ἔθνος τῆς ἀρχαιότητος δύναται
νὰ ἀποδείξῃ μνημεῖα γραπτὰ τῆς ἱατρικῆς κατὰ προ-
ελληνικὴν τινα ἐποχὴν, ἐν ᾗ κατὰ τὸν ἐκ Σεβεννύ-
του Μανέθωνα, ἥδη Ἀθώθης, ὁ δεῦτερος τῆς Αἰγύ-
πτου βασιλεὺς ἐκ τῆς πρώτης θινίτιδος δυναστείας,
περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς τρίτης πρὸ Χριστοῦ χιλιετηρίδος,
ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἱατρῶν προαχθεὶς, συνέγραψε βί-
βλους ἀνατομικάς (*).

Μόνοι οἱ Σίναι, ἐὰν ἄλλως τε ἡ χρονολογία αὐτῶν
εἴνε ἀκριβής, δύνανται νὰ καταταχθῶσιν ὡς πρὸς
τὴν πρῶτον σπουδὴν τῆς ἱατρικῆς εὐθὺς μετὰ τοὺς
Αἰγυπτίους, καθότι καὶ μετὰ αὐτῶν ἀνεφάνη βα-
σιλεὺς ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἱατρῶν, περὶ τὰ 2,700
πρ. Χρ., ὁ Σίγγ-Νώγγ, ὅστις συνέγραψε τὰς πρώτας
ἱατρικάς τῆς ἀνατολικῆς Ἀσίας βίβλους· αὐτὰ δὲ τὰ
μέχρι τοῦδε γνωστὰ τῶν Ἰνδῶν ἱατρικὰ συγγράμμα-
τα μόλις ἀναδύνουσι μέχρι τῶν πρώτων πρὸ Χρι-
στοῦ αἰώνων.

Ἐκτὸς τοῦ Ἀθώθης καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς δευτέρας

(*) Τοῦ βασιλέως τούτου τὸ ὄνομα οἱ Αἰγύπτιοι θέλον-
τες ἵνα γράψωσιν ἔβιν ἐξωγράφουν, τοῦ θεοῦ Θώθ τὸ σύμ-
βολον, ὡς γίνεται ὁκλον ἐκ τοῦ ἐν Τουρίνω σωζομένου ἱε-
ρατικοῦ παπύρου τῶν ἐν Αἰγύπτῳ βασιλειῶν. Θώθ ἦτο ὡς
γνωστόν ὁ Θεὸς τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν, ὁ λό-
γιος Ἑρμῆς τῶν Αἰγυπτίων, Ἀθώθης δὲ ἐξ αὐτοῦ τὴν κλησὶν
δεξιόμενος, τὴν ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἐπιστημόνων καὶ λογίων
προαγωγὴν του εἰς τοὺς μεταγενεστέρους νὰ διακωνίσῃ ἡ-
θελήσει.

θινίτιδος δυναστείας Ζάζατις καὶ Σεθένης ἐπροστά-
τευσαν τὴν ἱατρικὴν, καὶ ἡ τρίτη μεμφίτις δυναστεία
ἡ ἀμέσως προηγηθεῖσα τῶν τὰς πυραμίδας κτισάν-
των Φαραίωνων ἠρίθμει μετὰ τῶν βασιλέων ἕνα
ἐκ τοῦ ὁμίλου τῶν ἱατρῶν, Τόβορθρον, τὸν διὰ τοῦ-
το ἱμχοτέπ ἐπικληθέντα, ἥτοι Ἀσκληπιόν.

Θετικὰς πληροφορίας περὶ τῆς προόδου τῆς ἱατρι-
κῆς ἐν Αἰγύπτῳ κατὰ τὴν ΙΑ΄. πρ. Χρ. ἑκατονταε-
τηρίδα ἐπὶ τῆς ΙΘ΄. θηβαΐτιδος δυναστείας, παρέχει
ἡμῖν ἐμμέσως ὁ ἐν Αἰγύπτῳ γεννηθεὶς, ἀνατραφεὶς
καὶ σπουδάσας νομοθέτης τῶν Ἰσραηλιτῶν Μωϋ-
σῆς, ἐν τῇ παντατεύχῳ. Ῥαμεσῆς ὁ Β΄. Μεραμούν ὁ
Σέσωστρις, ὁ ἐπικληθεὶς μέγας ἐβασίλευε τῆς Αἰγύ-
πτου (1407—1341 πρ. Χρ.), ὅτε ἐγεννήθη ὁ Μωϋ-
σῆς καὶ ἔλαβε τὴν ἀνατροφὴν του καὶ ἐπιστημονικὴν
ἐκπαίδευσιν παρὰ τῇ αὐλῇ καὶ τῷ ἱερατεῖ· ἐπὶ τῆς
βασιλείας τοῦ Μενεφθᾶ τοῦ Α΄. (1344—1324 πρ.
Χρ.), ἡ Μενόφις κατὰ Μανέθωνα, ἔλαβε χώραν ἢ
ἐξόδον τῶν Ἰσραηλιτῶν. (ὅρα Πανδῶρ. φυλλάδ. 279
σελ. 337—344)· ὁ Μωϋσῆς κατὰ τὸν τελευταῖον
συγγραφέα ἦτο ἀποστάτης Αἰγύπτιος ἱερεὺς Ἡλίου-
πόλεως ὀνομαζόμενος τὸ πρὶν Ὁσαρσίφ, καὶ γενόμε-
νος ἀρχηγὸς 80,000 λεπτῶν καὶ ἀκαθάρτων, ἐξή-
γαγεν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου εἰς τὴν ἔρημον· ὅτι
δὲ οἱ λεπτοὶ καὶ ἀκάθαρτοι οὗτοι ἄνθρωποι ἦσαν οἱ
Ἰσραηλίται μαρτυρεῖ ὁ Διόδωρος (περιλειπόμενα λδ΄.)
Καὶ κατὰ τὸν Στράβωνα ἔτι (σελ. 760) ὁ Μωϋσῆς
ἦτο αἰγύπτιος ἱερεὺς, κατὰ δὲ Λυσίμαχον (Ἰώσηφ.
κατὰ Ἀπίων. Ι. 34.) οἱ Ἰσραηλίται ἦσαν ὄμιλος ἀ-
καθάρτων καὶ λεπτῶν ἀνθρώπων, ἐν ᾗ ὁ Τάκιτος
(Hist. V. 2—5) ἀποκαλεῖ ῥητῶς τοὺς ἐπὶ τῶν χρό-
νων τοῦ Ἰσραηλίτου ἀπόγονους τῶν ποτὲ ἐξ Αἰγύ-
πτου διωχθέντων λεπτῶν καὶ ἀκαθάρτων Αἰγυπτίων.

Πάντες οἱ Ἰσραηλίται δὲν ἦσαν βέβαια λαὸς λε-
πτῶν Αἰγυπτίων, οὐδὲ πάντες οἱ λεπτοὶ ἀποκλειστι-
κῶς Ἰσραηλίται· μετὰ τῶν τελευταίων εἶχον ἐξ-
έλθαι τῆς Αἰγύπτου καὶ ἐπίμικτος ὄχλος πολλὸς Αἰ-
γυπτίων καὶ ἄλλων (Ἐξοδ. ιβ΄. 38.), οἵτινες ὡς
ἐκ τῆς ῥυπαρότητος αὐτῶν καὶ τῶν περιπετειῶν τῆς
ἀποδημίας συνετέλεσαν ἵνα διαδυθῶσι μετὰ αὐ-
τῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀποδημητῶν διάφοροι ἀσθένειαι,
ἐπὶ τὸ πλεῖστον κολλητικαί, καὶ μάλιστα δερμικαί
καὶ ἀφροδίσιαι νοσήματα ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα,
βέβαιον εἶναι, ὅτι κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς
διαμονῆς τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ κατὰ τὴν
ἐξοδὸν αὐτῶν, κατὰ τὴν ΙΑ΄. π. Χρ. ἑκατονταετηρίδα,
διάφοροι ἐπιδημικαὶ καὶ κολλητικαί, ἐπὶ τὸ πλεῖστον
δερμικαὶ ἀσθένειαι ἐπεκράτουν, ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ταῖς
παρακειμέναις ὁμόροις χώραις, ὁ δὲ σύγχρονος Μωϋ-
σῆς ἐν τῷ λευτικῷ βιβλίῳ καὶ ἐκείνῳ τῶν ἀριθμῶν
ἐφρόντισε νὰ μεταδώσῃ τοῖς ἱερεῦσι καὶ τῷ λαῷ
τῶν Ἰσραηλιτῶν μέρος τῶν ἱατρικῶν του γνώσεων,